

Folkbildning och regionala kulturplaner

En kartläggning

Folkbildningsrådet

Förord

”Folkbildningen är Sveriges i särklass största kulturarena. Folkbildningen kan och vill vidareutveckla den positionen.”

Det skriver folkhögskolorna och studieförbunden i sitt gemensamma framtidsdokument Folkbildningens Vägval & Vilja från 2013.

Kulturverksamheten i folkhögskolor och studieförbund är mycket omfattande. Många av folkhögskolans kurser har estetisk och konstnärlig inriktning. De estetiska ämnena dominerar studieförbundens studiecirkelverksamhet. Varje år genomförs över 300 000 kulturprogram i studieförbunden.

Kultursamverkansmodellen infördes 2011 som en ny form av fördelning av statligt kulturstöd, där anslaget fördelas via regionerna. Tanken är att öka möjligheterna till regionala prioriteringar inom kulturområdet inom ramen för de nationella kulturpolitiska målen. Modellen innebär vidare att varje region ska anta en treårig regional kulturplan.

Folkbildningens organisationer omfattas inte av kultursamverkansmodellen när det gäller fördelning av statliga anslag. Men som denna kartläggning och andra studier visar, innebär arbetet med regionala kulturplaner att man tar ett helhetsgrepp om kulturfrågorna i regionerna.

I det perspektivet är det intressant att se vilken roll folkbildningen har i arbetet med kulturplanerna och i vilken utsträckning studieförbund och folkhögskolor behandlas i planerna. Dessa frågor står i fokus i denna kartläggning. En annan fråga som belyses gäller folkbildningens regionala organisering och kapacitet, för att möta en utveckling där landets regioner ges nya uppgifter och ökat ansvar inom centrala samhällsområden.

Kartläggningen omfattar endast fem regioner och gör inte anspråk på att ge en helhetsbild över läget men den kan ändå ge näring till diskussionen om hur folkhögskolor och studieförbund förhåller sig till den nya kulturpolitiken. Förhoppningen är också att i ett bredare perspektiv ge underlag till reflektion och nya frågor om folkbildningens roll i samhället.

Stockholm 3 februari 2014

Britten Månsson-Wallin
Generalsekreterare
Folkbildningsrådet

Sammanfattning

Kultursamverkansmodellen infördes 2010 som en ny form för fördelning av statligt kulturstöd, där stödet fördelas via regionerna. Som grund för fördelning av stödet ska regionala kulturplaner upprättas.

Syftet med denna kartläggning är att klargöra den roll som studieförbund och folkhögskolor har i processen med att forma de regionala kulturplanerna – och att visa om och på vilket sätt folkbildningen behandlas i planerna.

Fem regioner/landsting ingår i kartläggningen. Samtliga fem har antagit två på varandra följande planer inom ramen för kultursamverkansmodellen. Representanter för regioner och folkbildning har intervjuats.

Intervjuerna med företrädare för folkbildning och regioner visar en närmast samstämmig uppfattning om att folkbildningen har stor betydelse i det lokala och regionala kulturlivet och att de har en given plats i de regionala kulturplanerna.

Folkbildningen finns med i samtliga fem kulturplaner. I tre av planerna har folkbildningen egna avsnitt. Folkbildningen ges större utrymme i nu gällande planer, jämfört med de tidigare.

Kulturplanernas beskrivning av studieförbund och folkhögskolor är ofta allmänt hållna. I en del planer finns dock fördjupade resonemang. Folkbildningens roll som en central del av infrastrukturen i det lokala kulturlivet lyfts fram, där studieförbunden beskrivs som ”möjliggörare”. Studieförbunden har en mer framträdande roll än folkhögskolorna i kulturplanerna.

Folkbildningsorganisationernas ambition vad gäller kulturplanerna kan sammanfattas i följande citat: ”Vi var först och främst angelägna om att folkbildningen skulle ta plats, få utrymme”. Däremot framkommer inga större ambitioner att påverka regionens kulturpolitiska inriktning i stort. Man ser sig i allmänhet mer som ”utförare” av kulturverksamhet än som kulturpolitiska aktörer i ett bredare perspektiv.

I flera av kulturplanerna har regionen antagit mål och prioriteringar för folkbildningen. Detta väcker frågor om relationen mellan offentliga institutioner och civilsamhällets aktörer, exempelvis vad gäller styrning och finansiering. I intervjuerna påtalas bristen på koppling mellan ambitioner och resurser i planerna. Det finns även farhågor om att kultursamverkansmodellen på sikt kommer att leda till ett ifrågasättande av de regionala anslag som går direkt till studieförbunden.

Med ett undantag har det skett dialog mellan region och folkbildningsföreträdare under arbetet med kulturplanerna. Formerna varierar dock. I några regioner har dialogen utökats till följd av ett mer aktivt agerande från folkbildningens sida.

Att involveras i arbetet med kulturplaner kräver resurser, i form av tid och kunskap, etcetera. I samtliga fem regioner finns länsbildningsförbund. Deras funktion och resurser varierar kraftigt i de fem regionerna. I vissa regioner är det tydligt att studieförbund och folkhögskolor organisatoriskt fjärrar sig från varandra.

Rapporten är skriven av Thomas Östlund på uppdrag av Folkbildningsrådet. Thomas Östlund är frilansjournalist med beteendevetenskaplig inriktning. Han har under många år arbetat med kommunikation och genomfört utredningar, främst inom området folkbildning och civilsamhälle.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
Syfte	7
Bakgrund	8
Kultursamverkansmodellen	8
Svensk folkbildning	9
Folkbildningen och kultursamverkansmodellen	12
Om kartläggningen	13
Fem regioner ingår	13
Genomförande	13
Fem regioner – folkbildning och regionala kulturplaner	15
Region Skåne	15
Region Halland	18
Region Gotland	21
Norrbotten	24
Västra Götaland	27
Analys och diskussion	31
Kulturplanerna – övergripande synpunkter	31
Bilden av folkbildningen i planerna	32
Folkbildning är mycket kultur – och mycket mer	36
Former för samråd och dialog – en process i förändring	37
Regional organisering och kapacitet	38
Referenslista	41

Syfte

Kultursamverkansmodellen är en modell för fördelning av statliga medel till regional och lokal kulturverksamhet. Ett krav för att regionerna ska få ta del av de statliga kulturmedlen är att varje region upprättar en treårig, regional kulturplan.

Studieförbunden och folkhögskolorna finns över hela Sverige och bedriver en omfattande kulturverksamhet.

Syftet med denna kartläggning är att klargöra den roll som studieförbund och folkhögskolor har i processen med att forma de regionala kulturplanerna, och att visa om och på vilket sätt folkbildningsorganisationernas verksamhet behandlas i planerna. Vidare är avsikten att åskådliggöra och problematisera folkbildningens roll i förhållande till kultursamverkansmodellen.

Bakgrund

I detta inledande avsnitt ges en kortfattad beskrivning av kultursamverkansmodellen. Därefter beskrivs översiktligt svensk folkbildning, med särskild tonvikt på den kulturverksamhet som sker i studieförbund och folkhögskolor.

Kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen infördes 2010 som en del av den statliga kulturpolitiken. Modellen innebär en ökad regionalisering, så till vida att Kulturrådet beslutar om fördelning av statsbidrag till regionerna, och regionerna beslutar hur pengarna ska fördelas vidare.

Ansvar för kulturpolitiken var redan innan kultursamverkansmodellens införande delat mellan stat, landsting och kommun men då fördelade staten bidrag direkt till regionala och lokala kulturinstitutioner. Den nya modellen innebär att delar av statens bidrag till kulturområdet samordnas i ett och samma anslag för regional kulturverksamhet, som först fördelas mellan landets olika regioner, för vidare befordran till olika kulturverksamheter.

Ett syfte med den nya modellen är att ge ökade möjligheter till regionala prioriteringar och variationer. Samtidigt ska fördelningen av statsbidraget bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås.

Regionala kulturplaner

Inför fördelningen av de statliga kulturmedlen ska varje region upprätta en treårig, *regional kulturplan*. I denna ska regionen beskriva:

- regionala prioriteringar när det gäller den kulturverksamhet som är tänkt att få statligt stöd
- hur dessa prioriteringar hänger samman med de nationella kulturpolitiska målen
- planerad statlig, kommunal och annan finansiering av verksamheterna.
- Statsbidrag får bara lämnas till sådan verksamhet som också får bidrag från landsting, kommun eller annan huvudman.

Regionerna avgör inte helt själva vad som ska ingå i kulturplanerna. I den förordning¹ som reglerar hur medlen ska fördelas finns riktlinjer för innehållet i planerna. Förutom att anknyta till de nationella kulturpolitiska målen ska kulturplanen även främja ett brett kulturutbud. Länets invånare ska ges god tillgång till:

- professionell teater-, dans- och musikverksamhet
- museiverksamhet,
- biblioteksverksamhet
- konst- och kulturfrämjande verksamhet
- regional enskild arkivverksamhet
- filmkulturell verksamhet
- hemslojd

Kulturplanen är en förutsättning för att regionen ska kunna få statliga kulturmedel, och det sägs

¹ SFS 2010:2012, Förordning om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

uttryckligen att planen ska utarbetas i samverkan med länets kommuner, och efter samråd med länets professionella kulturliv och det civila samhället.

Regionernas inträde i kultursamverkansmodellen

Från och med år 2011 ingick fem regioner/landsting i kultursamverkansmodellen: Gotland, Halland, Norrbottens läns landsting, Skåne och Västra Götaland. Från och med år 2012 tillkom ytterligare elva regioner/landsting: Blekinge, Jämtland, Jönköping, Kalmar, Södermanland, södra Småland/Kronoberg, Västerbotten, Västernorrland, Västmanland, Östergötland och Örebro. Ytterligare fyra regioner gick med i modellen från och med år 2013: Dalarna, Gävleborg, Värmland och Uppsala. Från och med år 2013 ingår därmed samtliga regioner/landsting i Sverige, med undantag för Stockholm, i kultursamverkansmodellen.

I denna rapport används för enkelhetens skull begreppet region som samlingsbegrepp, även om ett landsting ingår i studien.

Svensk folkbildning

Till folkbildningens organisationer räknas i allmänhet de 150 folkhögskolor och tio studieförbund som får ta del av det statliga anslaget till folkbildningen. Det är dessa organisationer som avses när folkbildningens organisationer² nämns i denna kartläggning.

Folkhögskolorna

Det finns 150 folkhögskolor i Sverige. Av dessa drivs 107 av folkrörelser, organisationer eller stiftelser. Övriga drivs i offentlig regi, vanligtvis med landsting eller regioner som huvudmän.

Folkhögskolan är en egen skolform. Den är finansierad med offentliga medel, men skolorna

har större frihet än andra utbildningsanordnare att själva utforma kurserna utifrån deltagarnas behov och förväntningar. Många folkhögskolor erbjuder internatboende och kurser på distans.

Folkhögskolornas huvudsakliga verksamhet består av långa och korta kurser.

De långa kurserna har cirka 25 000 deltagare per termin. Kurserna delas in i två kategorier:

- Allmänna kurser som har cirka 11 000 deltagare per termin och kan ge behörighet till högskolestudier. Cirka 85 procent av deltagarna på Allmän kurs saknar gymnasiebehörighet.
- Särskilda kurser, med cirka 14 000 deltagare per termin, finns inom en lång rad ämnesområden (journalistik, friskvård, turism, språk etcetera). En del av de särskilda kurserna är yrkesinriktade.

De korta kurserna har cirka 50 000 deltagare per termin. Det kan till exempel vara sommarkurser eller prova-på-kurser.

På nationell nivå samlas de folkrörelseägda folkhögskolorna i Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation, RIO. De skolor som har offentliga huvudmän representeras på nationell nivå av Offentligägda Folkhögskolornas Intresseorganisation/ Sveriges Kommuner och Landsting (OFI).

Studieförbunden

Det finns tio studieförbund som får del av det statliga anslaget till folkbildningen.

Verksamheten består till största delen av studiecirkel, kulturprogram och den friare verksamhetsformen ”annan folkbildningsverksamhet”. En stor del av verksamheten sker i samarbete med föreningslivet.

Studiecirkeln är en liten grupp människor som lär sig något tillsammans. Grundtanken är att

² De statistiska uppgifterna i detta avsnitt är hämtade från olika statistikällor inom Folkbildningsrådet, www.folkbildning.se

deltagarna själva ska ha stort inflytande över vad de vill studera och hur studierna planeras. I stort sett alla ämnen kan förekomma i studiecirkelarna. Cirkeln träffas minst tre gånger och deltagarna är över 13 år. Årligen genomförs cirka 280 000 studiecirkel med nästan 1,8 miljoner deltagare.

Kulturprogram kan bestå av föreläsningar, föreställningar, utställningar och andra kulturella arrangemang. Varje år genomförs cirka 330 000 kulturprogram.

Annan folkbildningsverksamhet är en friare verksamhetsform än studiecirkeln och kulturprogram, med avseende på deltagarnas ålder, antal sammankomster etcetera. Varje år genomförs cirka 60 000 arrangemang med cirka 700 000 deltagare inom annan folkbildningsverksamhet.

Utöver dessa tre verksamhetsformer, som ligger till grund för fördelning av statsbidrag, bedriver många studieförbund verksamhet på uppdrag av kommuner, landsting, myndigheter och företag.

Nio av de tio studieförbunden har medlemsorganisationer, ofta folkrörelser och ideella organisationer. Studieförbunden har olika profil och idémässig inriktning, vilket till stor del är en följd av deras koppling till medlemsorganisationerna. Enskilda personer kan inte bli medlemmar i studieförbund.

Studieförbundens organisationsstruktur varierar. En del verkar utifrån regionala enheter som omfattar flera län, medan andra har distrikt och mindre avdelningar. Samtliga studieförbund är medlemmar i Folkbildningsförbundet som är studieförbundens intresseorganisation.

Länsbildningsförbunden

I de flesta län finns länsbildningsförbund. De är regionala mötesplatser för folkbildningen.

Länsbildningsförbundens uppdrag varierar. På en del håll företräder de den samlade folkbildningen i regionen. I andra regioner fungerar de i första

hand som studieförbundens företrädare. En del driver idédebatt om folkbildningens roll och betydelse för att försöka påverka attityder och anslag i positiv riktning. Andra sammanställer statistik och gör utredningar för att ge medlemmar, kommuner och andra intresserade tydlig information om folkbildningen i regionen.

Studieförbunden och folkhögskolorna är i allmänhet medlemmar i länsbildningsförbunden, men det förekommer att även andra bildningsaktörer är medlemmar, till exempel bibliotek och andra regionala kulturinstitutioner.

Länsbildningsförbundens uppbyggnad, inriktning och kapacitet skiftar, beroende på de uppdrag de får av sina medlemmar och som en följd av offentliga bidrag från regionerna. Stora variationer förekommer, där en del har anställda medarbetare, medan andra saknar denna resurs.

Länsbildningsförbunden är fristående och inte organisatoriskt knutna till någon nationell organisation. Tidigare var länsbildningsförbunden Folkbildningsförbundets regionala organ. 2009 upplöstes dock den av stadgar bundna kopplingen mellan organisationerna. I stället utarbetade Folkbildningsförbundet en avsiktsförklaring för att underlätta och tydliggöra former för samverkan. Av denna framgick att all samverkan mellan Folkbildningsförbundet och länsbildningsförbunden, kollektivt eller enskilt, fortsättningsvis skulle bygga på frivillighet och ömsesidiga behov.

Folkbildningens lokala och regionala utbredning och organisering

Folkbildningen är rikstäckande. De 150 folkhögskolorna genomför verksamhet med statsbidrag i samtliga landsting/regioner, i 160 av 290 kommuner. Deltagarna kommer från hela Sverige.

Studieförbunden erbjuder verksamhet i samtliga av landets kommuner. På senare år har det skett en organisatorisk centralisering i studieförbunden. Mellan år 1997 och 2012 minskade till exempel

studieförbundens lokalavdelningar från sammanlagt 642 till 182.

Parallellt med denna utveckling har de flesta studieförbund avvecklat distriktsnivån/den regionala nivån i sina organisationer. Antalet studieförbundskontor med anställd personal har också minskat på senare år. Som en följd av att antalet lokalavdelningar blir färre, minskar även antalet styrelser och därmed förtroendevalda i studieförbunden.

Folkbildningens offentliga finansiering

Merparten av det offentliga stödet till studieförbund och folkhögskolor utgörs av det statliga folkbildningsanslaget. År 2013 uppgick det till nära 3,4 miljarder kronor. Anslaget fördelas av Folkbildningsrådet direkt till studieförbund och folkhögskolor.³

Riksdagen har angivit fyra syften med stödet till folkbildningen. Statens stöd har till syfte att:

- stödja verksamheter som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
- bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
- bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
- bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet⁴

Även kommuner och landsting/regioner ger bidrag till folkbildningen. Varje kommun och landsting/region beslutar självständigt om bidragens storlek och fördelning.

Kommunernas generella bidrag till studieförbunden har minskat kraftigt på senare år,

³ Folkbildningsrådet är en ideell förening med tre organisationer som medlemmar: Folkbildningsförbundet, Sveriges Kommuner och Landsting och Rörelsefolk högskolornas intresseorganisation (RIO). Folkbildningsrådets uppgifter är att:

- fördela statsbidrag till studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet,

från totalt 643,5 miljoner kronor år 1992 till 335,8 miljoner kronor år 2011.

År 1992 motsvarade kommunbidragen 55 procent av statens bidrag, för att 20 år senare, år 2011 ha sjunkit till 20 procent. 16 kommuner budgeterade inga bidrag alls till studieförbunden för år 2013.

Även landstingens/regionernas stöd till studieförbunden har minskat under de senaste två decennierna, dock inte i lika hög utsträckning som kommunstödet. Mellan år 2010 och 2011 skedde dock en mindre ökning med 0,8 miljoner kronor, till totalt 289,8 miljoner kronor.

Landstingens/regionernas bidrag till folkhögskolorna var 650,2 miljoner kronor år 2012. Bidraget har mellan år 2001 och 2012 ökat med 22 procent.

Folkbildningens kulturverksamhet

Folkhögskolor och studieförbund ska enligt ett av statens fyra syften med stödet till folkbildningen bidra till att bredda intresset för kultur och öka delaktigheten i kulturlivet.

Folkhögskolor och studieförbund bedriver en omfattande kulturverksamhet i hela landet, som ger människor möjlighet att både utöva och uppleva kultur.

Under år 2011 svarade det estetiska ämnesområdet *Konst, musik, media* för drygt 60 procent av studieförbundens cirkelverksamhet, räknat i studietimmar. Nästan 882 000 cirkeldeltagare registrerades inom de estetiskt inriktade studiecirklarna. Flest deltagare hade musikcirklarna, där en stor grupp utgjordes av ungdomar – i första hand unga män – som spelar pop- och rockmusik. Samma år genomförde

- följa upp och utvärdera verksamheten,
- lämna budgetunderlag och årsredovisningar, samt
- utvärdera folkbildningen på nationell nivå

⁴ SFS 1991:977, Förordning om statsbidrag till folkbildningen.

studieförbunden 332 000 kulturprogram som totalt samlade över 17 miljoner deltagare. Drygt en tredjedel av kulturprogrammen ägnades åt föreläsningar, och ungefär lika många åt sång och musik. En stor del av studieförbundens kulturverksamhet genomförs i samverkan med lokala föreningar och nätverk.

Under år 2011 arrangerades av folkhögskolorna 2 800 kulturprogram för allmänheten, som samlade ungefär 240 000 deltagare. Samma år genomfördes 760 korta kurser inom det estetiska området, med nästan 14 000 deltagare.

Folkhögskolorna har även många långa kurser inom kulturområdet med mest estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå som varje år engagerar mer än 460 deltagare, och särskilda kurser i musik, bild, form och målarkonst, scenisk konst, slöjd och konsthantverk samt övriga estetiska ämnen med ungefär 5 600 deltagare under höstterminen 2011.

Kultur och kulturutövande är integrerade delar av folkbildningens pedagogik. De flesta av folkhögskolans långa kurser har inslag av estetiska ämnen. Det betyder att en majoritet av folkhögskolornas deltagare kommer att delta i kulturella aktiviteter som en del av sin utbildning, oavsett vilken inriktning som de har på sina studier.

I och med att den kulturinriktade verksamheten är så stor blir folkbildningen också en betydande arbetsmarknad för kulturarbetare. Totalt engagerades drygt 1,2 miljoner medverkande i studieförbundens kulturprogram under år 2011. Av dessa var ungefär 535 000 yrkesutövande kulturarbetare, i första hand musiker och sångare. Cirka 625 000 var semiprofessionella eller amatörer.⁵

Inom folkhögskolan medverkar lärare, ledare och professionella utövare i kulturprogrammen och i de långa och korta kurserna.

Det bör noteras att folkbildningens kulturverksamhet, även om den är mycket omfattande, endast är en del av den verksamhet som bedrivs inom folkbildningen. Studieförbund och folkhögskolor är alltså inte att betrakta som renodlade kulturorganisationer. Det statliga stödet till folkbildningens kulturverksamhet är också integrerat i det samlade statliga anslaget till folkbildningen.

Folkbildningen och kultursamverkansmodellen

Folkbildningens organisationer omfattas i formell mening inte av kultursamverkansmodellen. Den statliga finansieringen av studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet kommer från det särskilda folkbildningsanslag som fördelas av Folkbildningsrådet.

Det finns inga krav på att studieförbunden och folkhögskolorna ska finnas med i de regionala kulturplaner som utgör grund för Kulturrådets fördelning av statens kulturanslag.

Myndigheten för kulturanalys har genomfört ett par utvärderingar av kultursamverkansmodellen (Kultursamverkansmodellen – en första utvärdering, rapport 2012:1), (Kultursamverkansmodellen, Styrning och bidragsfördelning, rapport 2013:2). I den första rapporten konstaterades att de regionala kulturplanerna bidragit till att sätta kulturfrågorna på den politiska agendan i regionerna och att planerna speglar regionens samlade verksamhet inom kulturområdet. Kulturplanerna behandlar alltså även annan kulturverksamhet än den som kan få statlig finansiering via Kulturrådet.

⁵ För övriga medverkande, cirka 80 000, finns inga uppgifter om profession.

Om kartläggningen

De övergripande frågeställningar som behandlas i denna kartläggning är:

- Hur behandlas och beskrivs folkbildningen i de regionala kulturplanerna? Vilka förväntningar ställs på studieförbund och folkhögskolor i planerna?
- Hur har arbetet med regionala kulturplaner gått till i de olika regionerna, särskilt med avseende på dialogen med folkbildningens organisationer? Har folkbildningens organisationer haft någon roll i arbetet med att forma de regionala kulturplanerna?
- Hur är studieförbunden och folkhögskolorna organiserade, i ljuset av en mer regionaliserad kulturpolitik, och mer specifikt vad gäller eventuella insatser med koppling till de regionala kulturplanerna?

Fem regioner ingår

Kartläggningen omfattar de fem regioner som gick in i kultursamverkansmodellen under år 2011 – Västra Götaland, Skåne, Halland, Gotland och Norrbotten. Regionerna är sinsemellan olika stora och antalet folkhögskolor varierar. Samtliga studieförbund är rikstäckande och finns i formell mening i samtliga regioner. Studieförbunden är sinsemellan olika stora. Det innebär att såväl verksamhetsvolym som fysisk närvaro i form av anställda och kontor varierar avsevärt mellan olika studieförbund och regioner.

Genomförande

Arbetet med kartläggningen inleddes under år 2012. Våren samma år genomfördes intervjuer med företrädare för regioner och folkbildning samt granskning och analys av de kulturplaner som då var antagna i de fem regionerna, alltså de första regionala kulturplanerna inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Av olika skäl fördröjdes arbetet med rapporten. Under våren 2013 stod det klart att i tre av regionerna pågick arbetet med de nya kulturplaner som skulle gälla från år 2014. Genom att invänta dessa skulle det vara möjligt att jämföra de två första omgångarna kulturplaner i varje region, och därmed få en mer fullödlig bild av utvecklingen, utifrån de frågeställningar som inledningsvis formulerades.

I kartläggningens andra fas, genomförd hösten 2013, har intervjuer genomförts med ansvariga för regionernas arbete med kulturplanerna samt med regionala företrädare för folkbildningen.

Intervjuerna har varit semistrukturerade, vilket innebär att intervjupersonerna utifrån ett på förhand uppgjort frågeformulär med öppna frågeområden, har fått resonera relativt fritt och även tillföra egna reflektioner och erfarenheter. Intervjuerna har skett per telefon/video och spelats in digitalt.

I rapporten redovisas först situationen i varje enskild region. Därefter följer en reflekterande del där olika aspekter av de övergripande frågeställningarna behandlas. Resonemangen exemplifieras med citat från intervjuerna. Här anges inga personnamn, utan endast om det är en företrädare för folkbildningen eller för regionen som citeras.

Det är viktigt att framhålla kartläggningens avgränsningar. För det första är det empiriska underlaget i kartläggningen begränsat, både vad gäller antalet regioner och personer som intervjuats. För det andra skulle en lång rad andra frågeställningar ha varit möjliga att utgå ifrån,

exempelvis vad gäller relationen mellan offentlig och ideell sektor eller frågor som berör folkbildningens kulturverksamhet i en regional kontext.

Rapporten ger alltså ingen helhetsbild över folkbildningens roll i den regionala kulturpolitiken, i skenet av kultursamverkansmodellen. Ambitionen är att utifrån frågeställningarna kartlägga nuläget i ett antal regioner, och därmed bidra till att ge kunskap och underlag för diskussion, ytterligare frågeställningar och problematiseringar som kan ligga till grund för vidare studier.

Fem regioner – folkbildning och regionala kulturplaner

I detta avsnitt beskrivs hur studieförbunden och folkhögskolorna framställs i de fem regionernas kulturplaner och hur dialogen mellan region och folkbildningsföreträdare har gått till i samband med att planen arbetats fram. Inledningsvis ges en kortfattad beskrivning av varje region samt av regionens studieförbund och folkhögskolor samt hur de är organiserade. För varje region görs avslutningsvis några sammanfattande kommentarer.

Region Skåne

Region Skåne är ett självstyrelseorgan med ett regionfullmäktige som utses i allmänna val.

Regionfullmäktige har ansvar för hälso- och sjukvården samt för regional utveckling inom en rad olika områden. Regionfullmäktige ansvarar även för fördelningen av statens bidrag till regional och lokal kulturverksamhet. Det är kulturnämnden som på uppdrag av regionfullmäktige handhar de kulturpolitiska frågorna. Kulturnämnden ansvarar även för att fördela regionala kulturbidrag till kommuner, kulturinstitutioner och det fria kulturlivet. På förvaltningsnivå är det kulturförvaltningen som, på uppdrag av kulturnämnden, ansvarar för utvecklingsarbetet inom kulturområdet.

Region Skåne omfattar 33 kommuner och har 1 263 000 invånare.

Folkbildningens organisationer i Skåne

I Skåne finns 17 folkhögskolor, samtliga så kallade rörelsefolkhögskolor vilket innebär att de har folkrörelser, organisationer eller stiftelser som huvudmän. Regionen driver inga folkhögskolor. Samtliga studieförbund har verksamhet i Skåne.

På regional nivå befinner sig folkbildningen i en förändringsprocess. Fram till år 2010 hade Skånes Bildningsförbund i uppdrag av regionen att fördela de regionala anslagen till studieförbunden. Bildningsförbundet fick också ett direkt anslag för finansiering av den egna organisationen och verksamheten. Ungefär samtidigt som införandet av kultursamverkansmodellen, och eftersom regionens revisorer inte bedömde att regionen hade tillräcklig kontroll över de regionala medlen till studieförbunden, beslutade regionen att själv fördela medel till studieförbunden. Detta stöd är dock fortfarande en fråga om ett särskilt regionalt bidrag som inte ingår i kultursamverkansmodellen.

I samband med förändringen minskades stödet till Skånes Bildningsförbund kraftigt. Följden blev att bildningsförbundet omorganiserades till en förening utan anställd personal, utan eget kontor och med en arbetande styrelseordförande. Uppdraget är att vara en samlad röst för folkbildningen i kontakter med kommuner och region samt att arbeta med marknadsföring och opinionsbildning.

I praktiken fungerar dock bildningsförbundet för närvarande som studieförbundens regionala samverkansorganisation.

Enligt intervjuer med folkhögskoleföreträdare har folkhögskolorna i Skåne egentligen aldrig sett Skånes Bildningsförbund som folkhögskolornas företrädare. Redan i slutet på 1990-talet började regionens folkhögskolor att diskutera behovet av en egen organisation för opinionsbildning och marknadsföring.

En del folkhögskolor är med i Skånes Bildningsförbund, men år 2012 bildades föreningen Skånska folkhögskolor i samverkan. Föreningens fokus är att arbeta med regional kompetensutveckling och opinionsbildning. Vidare vill de framhålla folkhögskolornas betydelse för en positiv och demokratisk samhällsutveckling på lokal, regional och nationell nivå.

Det är alltså tveksamt om man för närvarande kan tala om något gemensamt regionalt organ i Skåne som företräder den samlade folkbildningen. Samtidigt fortsätter diskussionerna bland studieförbunds- och folkhögskoleföreträdare – tillsammans och var för sig – om hur den regionala samverkan inom folkbildningen i Skåne ska organiseras.

Region Skånes kulturplan

Inom ramen för kultursamverkansmodellen har Region Skåne antagit två regionala kulturplaner, den första för år 2011-2012 och den andra för år 2013-2015. Avsikten i båda planerna har varit att spegla hela det kulturpolitiska fältet i Skåne.

I nu gällande plan framhålls att ”planen försöker samlat spegla Region Skånes utvecklingsambitioner inom kulturpolitikens område och har ett medvetet brett anslag.”

Huvudsyftet med planen är att den ska tjäna som ett regionalt planeringsverktyg. Man skriver i planen att den i vissa stycken kan uppfattas oprecis när det gäller svar på frågan ”hur”, men att

detta är medvetet, eftersom svaret på denna fråga måste utformas i nära samspel med dem som ska involveras – kulturutövare och medborgare. Samverkan och samarbete är nyckelbegrepp som ofta återkommer i planen.

Planen fokuserar snarare på sektorer och processer än på enskilda kulturaktörer. Regionen vill härmed tydliggöra att de ”stimulerar, initierar och utvärderar” snarare än i detalj pekar ut olika utförare och vad de förväntas göra.

I planen anges nio kulturpolitiska prioriteringar, bland annat fokus på barn och unga, ökad tillgänglighet, ökad samverkan och stimulans av kulturdriven näringslivsutveckling.

Cirka en tredjedel av planen beskriver fjorton olika utvecklingsområden, där de kulturpolitiska prioriteringarna förväntas slå igenom.

Bilden av folkbildningen i kulturplanen

Två av planens fjorton utvecklingsområden rubriceras ”Folkbildning” och ”Den idéburna sektorn”.

Avsnittet om folkbildning inleds med en kortfattad allmän beskrivning av folkbildningen. Statens syften med stödet till folkbildningen återges, liksom studieförbundens skilda profiler och deras viktiga roll i Skånes kulturliv.

Därefter följer under rubriken ”Utveckling” två områden som uteslutande handlar om studieförbunden. Det första, ”Barn och unga”, lyfter fram studieförbundens kulturverksamhet, speciellt inom musik, och särskilt för ungdomar i åldern 13-26 år. Av det andra området, ”Samverkan”, framgår att Region Skåne vill öka synligheten av och samspelet med studieförbunden. Ett antal befintliga och tänkbara framtida samarbeten beskrivs. Samarbetet mellan region, kommuner och studieförbund betonas och här ska åtgärder vidtas, bland annat genom ett nätverk som regionen har initierat mellan kommunala och regionala kulturtjänstemän. Målet är att ”stärka studieförbundens roll och öka

möjligheterna att samverka kring bidragshanteringen, både kommunerna emellan och mellan kommunerna och Region Skåne”.

Kulturplanens avsnitt om folkbildning avslutas genom att regionen uttrycker följande:

”Region Skåne vill:

- särskilt stimulera studieförbundens arbete med unga,
- stärka förutsättningarna för samverkan mellan folkbildningen och andra aktörer, samt
- stimulera interkommunal samverkan mellan studieförbunden och kommunerna”.

I utvecklingsområdet ”Den idéburna sektorn” nämns inte studieförbund och folkhögskolor explicit. Däremot tydliggörs den roll som denna sektor har i samhället, inte enbart i kulturlivet utan även för välfärdsutveckling i stort och för de demokratiska processerna i regionen.

Begrepp som ”studieförbund”, ”folkhögskolor”, ”föreningsliv”, ”ideella organisationer” och ”civilsamhälle” nämns, utöver de två avsnitt som direkt berör dessa sektorer, på flera ställen i kulturplanen. Ofta utpekade de som tänkbara samverkansparter i olika sammanhang eller som en del i uppräkningslistor tillsammans med andra aktörer inom kulturområdet.

På en del ställen beskrivs studieförbund och folkhögskolor mer ingående. Det gäller till exempel under utvecklingsområdet ”Barn och unga” där studieförbundens verksamhet lyfts fram, men där det anges att ett skarpare genusperspektiv behövs, för att säkra unga tjejers kulturutövande. Även i utvecklingsområdet ”Kulturarv” nämns studieförbunden och ett samarbete med de regionala museerna med fokus på medborgarperspektiv. Enligt planen ska samarbetet fortsätta och utvecklas ytterligare.

Under utvecklingsområdet ”Forskning, utveckling och utbildning” framhålls att ”folkhögskolorna utgör viktiga delar i kulturens ekologi och

infrastruktur.” De skånska folkhögskolorna med kulturprofil och dess ”särställning vad avser hög kvalitet och söktryck i landet” uppmärksammas särskilt.

I kulturplanens avslutande del nämns ett antal verksamheter som mottagare av verksamhetsbidrag från Region Skåne. Även här beskrivs översiktligt studieförbund och folkhögskolor.

Dialog och delaktighet i processen

Redan i den inledande meningen framhålls att kulturplanen är ”formad i samtal med Skånes kommuner, dess kulturliv och civilsamhället”.

Den bild som ges från region- och folkbildningsföreträdare är att det har förekommit en dialog i processen med att ta fram planen. Bilden skiljer sig dock åt när det gäller folkhögskolor och studieförbund. När det gäller studieförbunden har det förekommit möten där representanter för olika studieförbund har deltagit. Utöver detta har det skett kontakter och dialog med ansvariga tjänstemän och företrädare för bildningsförbundet.

”Vi hade kontakter både med politiker och tjänstemän redan i ett inledningsskede. Vi har haft återkommande möten med tjänstemännen där vi har diskuterat... när det gäller avsnitten som rör studieförbunden har vi haft möjlighet att påverka dem.”

(folkbildningsföreträdare)

Föreningen Skånes Folkhögskolor i Samverkan beskriver däremot en process där deras medverkan inte har varit lika självklar. Till en del har det gällt att klargöra för regionen vilken roll folkhögskolorna har på kulturområdet. Men kommentarerna från folkhögskolans företrädare handlar också om att folkhögskolorna själva måste formera sig för att möta den nya roll som regionen får på olika områden.

Även på regionens kulturförvaltning beskrivs kontakterna med folkhögskolorna som en

lärprocess, där man också reviderat vissa skrivningar i kulturplanen under resans gång, utifrån de synpunkter som framkommit.

Från regionens sida bekräftar man att dialogen har varit tätare med studieförbunden än med folkhögskolorna. Studieförbunden har sedan tidigare en upparbetad kontakt med regionens kulturförvaltning, eftersom det är där regionens reguljära bidrag till studieförbunden handläggs.

Till en del speglar också dialogens utformning den aktuella situationen i regionen vad gäller folkbildningens regionala organisering.

Från både regionens och folkbildningens företrädare uppges att dialogen och de inspel som gjorts i planarbetet främst har berört hur folkbildningsorganisationerna har framställts i planen, utifrån deras nuvarande och framtida roll som aktörer i det skånska kulturlivet. Det har i mindre utsträckning – om ens någon – varit fråga om att folkhögskolor och studieförbund inom ramen för dialogen med regionen har haft ambitionen att påverka kulturplanens innehåll ur ett mer allmänt kulturpolitiskt perspektiv.

Några sammanfattande kommentarer

Folkbildningen finns med som ett eget utvecklingsarbete i Region Skånes kulturplan. Det man från regionens sida främst vill se utvecklas är folkbildningens insatser för unga samt deras samverkan med andra aktörer inom kulturområdet.

Folkbildningsföreträdarnas ambition i samband med planarbetet har främst inriktats på att se till att studieförbunden och folkhögskolorna synliggörs i planen – och att deras verksamhet och möjligheter inom kulturområdet beskrivs på ett korrekt sätt.

Folkbildningen har haft dialog med regionen om vilken roll den ska ha i samband med kulturplanarbetet. Samrådsförandet är kopplat till den aktuella situationen, med ett resursmässigt försvagat bildningsförbund och en utveckling där folkhögskolor och studieförbund tenderar att

forma separata regionala samverkansorganisationer.

Det är större fokus på studieförbunden än på folkhögskolorna, både i själva planen och i processen där planen togs fram. Skälet till detta är sannolikt studieförbundens starkare koppling till regionens kulturförvaltning som även ansvarar för arbetet med kulturplanen.

Region Halland

Halland blev en egen region år 2011. Tidigare var regionen uppdelad i två organisationer: Landstinget och kommunalförbundet region Halland. Region Halland är ett självstyrelseorgan med en direktvald ledning. Regionen omfattar sex kommuner och har totalt 304 000 invånare.

Regionfullmäktige ansvarar för att fördela statliga och regionala bidrag till regional och lokal kulturverksamhet. Region Hallands regionstyrelse är politisk nämnd för kulturfrågor. Inom styrelsen finns ett kulturutskott som särskilt följer kulturfrågorna. Kultur i Halland är namnet på regionens kulturförvaltning.

Folkbildningens organisationer i Halland

I Halland finns de tio studieförbunden representerade. Här finns två folkhögskolor, båda med regionen som huvudman.

Hallands bildningsförbund är folkbildningens intresse- och branschorganisation i Halland. Förutom det har bildningsförbundet en rad andra uppgifter och uppdrag. De är bland annat länsförbund för hembygdsrörelsen, administrerar Hallands föreläsningsförbunds verksamhet, har bred samverkan med länets ideella organisationer och utför flera uppdrag åt Region Halland och andra länsintressenter, bland annat inom vård och äldreomsorg.

Hallands bildningsförbund har alltså ett brett uppdrag. I praktiken fungerar de både som intresseorganisation och som självständig kulturaktör. Bland medlemmarna i

bildningsförbundet återfinns studieförbundens regionala organisationer, länets två folkhögskolor, Stiftelsen Hallands läns museer, Musik i Halland och SISU Idrottsutbildarna. Även regionens kulturförvaltning, Kultur i Halland, är medlem i bildningsförbundet.

Inom bildningsförbundet finns ett tiotal anställda, inklusive projektanställningar. Regionen pekar ut länsbildningsförbundet som en central aktör när det gäller folkbildningen i Halland, och som regionens kontaktyta in i folkbildningen. Detta gäller särskilt studieförbunden och i mindre utsträckning folkhögskolorna, som ju har regionen som huvudman.

Region Hallands kulturplan

Region Halland har antagit två regionala kulturplaner inom ramen för kultursamverkansmodellen, den första för år 2011-2013 och den andra för år 2014-2016. Den plan som gäller från år 2014 beskrivs som en ”komplettering och revidering” av den första planen.

Region Halland beskriver kulturplanen som ett ”program för kulturutveckling”. Den omfattar alltså inte enbart kultursamverkansmodellens områden, utan betraktas som en generalplan för regionens kulturpolitik. Planen är treårig men beskrivs som ett ”rörligt och levande dokument som kan utvecklas, kompletteras och fördjupas varje år”.

Som grund i planen anförs ett antal kulturpolitiska utgångspunkter. Under rubriken ”Tillgänglighet och spets” beskrivs regionens basuppdrag på kulturområdet i ett antal punkter, som bland annat fokuserar på allas rätt och möjlighet till kultur, tillgänglighet, jämställdhet, breddat utbud och ökat deltagande.

Merparten av planen upptas av 15 utvecklingsområden, vart och ett med en nulägesbeskrivning och utvecklingsmöjligheter. Merparten av utvecklingsområdena berör olika

konstformer som musik, dans, scenkonst, litteratur och film. Några områden är av annan karaktär, med rubriker som ”Kultur och hälsa”, ”Kultur – Barn och unga” samt ”Fria kulturskapare”. Ett av de 15 utvecklingsområdena är ”Folkbildning och det ideella kulturlivet”.

De olika utvecklingsområdena avslutas med ett antal punkter där regionen anger prioriteringar inom området för år 2014-2016.

Bilden av folkbildningen i kulturplanen

Utvecklingsområdet ”Folkbildning och det ideella kulturlivet” inleds med att betona det ideella kulturlivets betydelse när det gäller att ”förstärka kulturens kraft i Halland”. Efter inledningen är utvecklingsområdet uppdelat i följande avsnitt:

- Hallands bildningsförbund
- studieförbunden och folkhögskolorna
- hembygdsrörelsen
- Riksteatern Hallan,
- Handslag Halland
- övrig idéburen verksamhet

Avsnitten inleds med en kort beskrivning följt av ett antal ”Utvecklingsmöjligheter” och slutligen av rubriken ”Detta vill Region Halland prioritera år 2014-2016”.

I avsnittet om bildningsförbundet nämns deras roll som folkbildningens intresseorganisation samt övriga uppdrag som bildningsförbundet har.

Vidare påtalas bland annat att regionen och bildningsförbundet tecknat ett utvecklingsavtal som bland annat gäller arrangörsutveckling och samordning. Bildningsförbundets roll när det gäller kulturevenemang och föreläsningar samt deras särskilda uppdrag för kultur i vården betonas.

För bildningsförbundet vill regionen prioritera ett förstärkt och breddat utbud i kulturlivet inom vård och omsorg samt fler utvecklingsmöjligheter och arbetstillfällen för kulturutövare, särskilt unga.

I avsnittet ”Studieförbunden och folkhögskolorna” beskrivs verksamheten inledningsvis utifrån statens syften med stödet till folkbildningen. Det utvecklade samarbetet med föreningslivet påtalas, liksom studieförbundens och folkhögskolornas viktiga roll som inkörsport för människor till ett aktivt förenings- och kulturengagemang.

Under rubriken ”Utvecklingsmöjligheter” nämns att regionen ger bidrag till studieförbunden, främst för utvecklingsarbete och funktionärsutbildningar. I fyra korta avsnitt redogörs för studieförbundens och folkhögskolornas insatser vad gäller kulturarrangemang, läs- och skrivfrämjande, barn och unga samt eget skapande.

I fyra punkter anges vad Region Halland vill prioritera under år 2014-2016 när det gäller studieförbund och folkhögskolor. Prioriteringarna gäller:

- möjligheter att koppla samman ideella och professionella kulturskapare
- infrastruktur och kompetenser kring arrangörskap, deltagarkultur, tillgänglighet och mångfald
- uppgiften att utveckla aktörer inom den kulturella och kreativa sektorn
- att bryta utanförskap genom att erbjuda återinträde på arbetsmarknaden och att underlätta ungas etablering i arbetslivet

Utöver det särskilda avsnittet ”Folkbildning och det ideella kulturlivet” omnämns studieförbund och folkhögskolor på ett antal ställen i kulturplanen. Ofta kopplas de då samman med olika konkreta kulturverksamheter eller nämns i uppräknningar, som en av flera aktörer som kan medverka till att uppfylla planens intentioner på olika områden. Exempelvis nämns redan inledningsvis i planen ”livaktiga studiecirklar” som en av flera kulturella basverksamheter som lägger grunden till ett attraktivt Halland.

Folkbildningsorganisationerna har en mer framträdande roll i kulturplanen för år 2014-2016 jämfört med den tidigare. Där beskrevs Hallands

bildningsförbund under en egen rubrik, medan studieförbund omnämndes sporadiskt, kopplat till enskilda verksamheter, och folkhögskolorna knappast alls. Från bildningsförbundet beskrivs också att den gemensamma ambitionen från studieförbunden har varit just detta – att folkbildningens roll i regionens kulturliv ska synliggöras och tydliggöras i kulturplanen.

Dialog och delaktighet i processen

I samband med att första kulturplanen i Halland arbetades fram representerades studieförbunden av bildningsförbundet i den dialog som fördes med regionen. Enligt bildningsförbundet var det ett önskemål från regionens sida att så skulle ske. Möjligen har detta att göra med ett pressat tidsschema, men även med bildningsförbundets starka ställning i regionen.

I efterhand fick bildningsförbundet en del kritik från studieförbunden, eftersom de ansåg att folkbildningen inte i tillräckligt hög utsträckning synliggjordes i planen. Från bildningsförbundets sida anser man att kritiken var berättigad. Inför arbetet med den nya planen möttes studieförbundsrepresentanter och bildningsförbundet där man diskuterade hur man ville att folkbildningen skulle speglas och behandlas i planen.

Till skillnad från i arbetet med den förra kulturplanen genomfördes nu ett dialogmöte där representanter för regionen, bildningsförbundet och för enskilda studieförbund inbjöds och även deltog. Mötet kretsade huvudsakligen kring hur folkbildningen bör beskrivas i kulturplanen. Ett andra möte var tänkt att hållas men ställdes in på grund av för få anmälda deltagare.

Från kulturförvaltningen har ett antal personer ansvarat för olika avsnitt i kulturplanen. Det har vid flera tillfällen förekommit mer informella kontakter mellan bildningsförbundet och ansvarig skribent när det gäller utformning av texter som berör folkbildning och civilsamhälle.

”Vi är mer nöjda nu än om man jämför med den första kulturplanen. Folkbildningen är beskriven och studieförbunden har tagit plats i planen.”
(folkbildningsföreträdare)

Enligt regionen har folkhögskolorna inför arbetet med nuvarande kulturplan haft en mer framträdande roll än tidigare. Framför allt har dialogen kretsat kring frågor som berör folkhögskolornas kurser inom det kulturella området, men också hur de på ett mer allmänt plan kan bidra till att uppfylla regionens kulturpolitiska mål.

Utöver den mer formella dialogen har det både i arbetet med nuvarande och tidigare kulturplan funnits tillfällen för olika parter att komma med inspel i arbetet. En preliminär version av kulturplanen remissbehandlades och fanns även tillgänglig på regionens webbplats.

”Vi har en starkt förankrad plan som jag tror de flesta känner igen sig i. Dialogen ska inte bara kopplas till kulturplanen. Vi kan till exempel vända oss till alla kulturarrangörer i södra Halland, och då kan studieförbunden dyka upp. Sedan kan vi ha andra möten då vi pratar kultur och hälsa, även där dyker studieförbunden upp.”
(regionföreträdare)

Från regionens sida betonas alltså att det kontinuerligt sker dialog och samtal på olika nivåer med företrädare för civilsamhället, folkbildningen inbegripen. Man framhåller att planen är viktig, men att det är i det konkreta arbetet med att realisera planens intentioner som samråd och samarbete mellan olika aktörer har störst betydelse.

Några sammanfattande kommentarer

Region Halland har antagit en kulturplan med ambitionen att omfatta hela kulturlivet i Halland.

Jämfört med många andra länsbildningsförbund har Hallands bildningsförbund en annorlunda ställning, genom att inte enbart fungera som

folkbildningens intresseorganisation, utan även som utförare av olika uppdrag.

I nuvarande kulturplan ges studieförbund och folkhögskolor en mer framträdande roll, jämfört med den tidigare. I planen finns ett särskilt kapitel och ett antal punkter som anger regionens prioriteringar vad gäller folkbildningen. Att folkbildningen ska ges större utrymme i planen har också varit målet från studieförbundens sida. Några uttalade ambitioner att påverka den övergripande kulturpolitiska inriktningen i planen finns inte.

De båda folkhögskolorna i Halland har regionen som huvudmän, och räknas således som en del av regionens egen verksamhet. I nuvarande kulturplan ges de större utrymme än i den första, även om studieförbunden och bildningsförbundet dominerar.

Både från regionens sida och från bildningsförbundet uttrycker man en större tillfredsställelse med hur folkbildningen beskrivs i nuvarande kulturplan, jämfört med den förra. Det gäller även den dialog som föregick planen.

Region Gotland

Gotland utgörs av en enda kommun, som sedan år 2011 har namnet Region Gotland. Gotland har 57 000 invånare. Regionen ansvarar både för primärkommunala och landstingskommunala uppgifter. Det är kultur- och fritidsnämnden som har det regionala ansvaret för arbetet inom kultursamverkansmodellen och därmed för den regionala kulturplanen.

Folkbildningens organisationer på Gotland

Gotlands folkhögskola är regionens enda folkhögskola, med lokaler i Hemse och i Fårösund. Gotlands folkhögskola har regionen som huvudman.

Åtta studieförbund har verksamhet på Gotland, men den regionala närvaron i form av anställda medarbetare och bemannade kontor varierar

mellan studieförbunden. De flesta studieförbund är organisatoriskt sammanlänkade med fastlandet, där Gotland ingår som en del av större avdelningar/distrikt.

Gotlands Bildningsförbund har åtta studieförbund och Gotlands folkhögskola som medlemmar. Bildningsförbundet har även några andra medlemmar, bland annat Gotlands hembygdsförbund och Gotlands länsbibliotek.

Enligt flera uppgifter har bildningsförbundet begränsade resurser och verksamheten går för närvarande på sparlåga. Folkhögskolan är medlem i bildningsförbundet, men betraktar inte detta organ som en kanal för dialog med regionen. Bland de studieförbund som har anställda medarbetare förekommer kontakter och möten vid sidan av samarbetet inom bildningsförbundet.

Region Gotlands kulturplan

Region Gotland har antagit två kulturplaner inom ramen för kultursamverkansmodellen. Den senast antagna planen gäller år 2014-2016. Planen kan grovt sett delas in i två delar, där man först beskriver tre utvecklingsområden:

- barns och ungas rätt till kultur
- tillgänglighet
- samverkan

Därefter fokuserar planen på de sju områden som kultursamverkansmodellen enligt statens riktlinjer ska omfatta. Till dessa har ett åttonde område tillfogats: ”Fria professionella kulturskapare och utövare inom kulturella och kreativa näringar.”

Inför arbetet med kulturplanen år 2014-2016 gjordes en del förändringar, både vad gäller innehållet i planen och det sätt som planen arbetades fram på. Den tidigare planen uppfattades enligt regionen som alltför detaljerad och omfattande. Den väckte förhoppningar som var svåra att infria med hänsyn till de ekonomiska ramarna.

”Den förra planen var ambitiös och visade på bredd. ... Den var skriven utifrån förhoppningen att vi skulle få mer medel. Vår ambition den här gången har varit att inte lova mer än vad vi kan hålla.”

(regionföreträdare)

I ett inledande avsnitt ”Avgränsningar i kulturplanen” framhålls att: ”Region Gotland har valt att göra avgränsningen att bygga den regionala kulturplanen för år 2014-2016 kring de regionala kulturinstitutionerna ... där utrymmet för beskrivning av Gotlands omfattande kulturverksamhet är begränsat enligt principen ’ingen nämnd, ingen glömd’.”

Bilden av folkbildningen i kulturplanen

I kulturplanen hänvisas till att olika kulturverksamheter, däribland folkbildning, ingår i de primärkommunala verksamheterna och har andra anslag än de som förmedlas via kultursamverkansmodellen. Men det slås ändå fast att ”den så kallade primärkommunala kulturverksamheten (omfattas) av planens visioner”.

”Vi har haft tydligt fokus på institutionerna ... vi har utelämnat det som främst är primärkommunala områden.”

(regionföreträdare)

Detta synsätt har fått ett tydligt genomslag i planen. Jämfört med övriga fyra regioner i kartläggningen är folkbildningen betydligt mer frånvarande i region Gotlands kulturplan. Folkbildningen har inget ” eget ” avsnitt och nämns endast vid några fåtal tillfällen.

Begrepp som ”föreningslivet” och ”civilsamhället” nämns något oftare, men då främst kopplat till något av de tre utvecklingsområdena eller i samband med att kultursamverkansmodellens sju områden avhandlas.

Folkbildningens frånvaro i kulturplanen har uppmärksammats av företrädarna för folkbildningen på Gotland.

”Jag tycker att studieförbunden knappt omnämns. Planen fokuserar på institutionerna. Vi gör det vi alltid har gjort, oavsett om det står i kulturplaner eller inte. Då kanske de tänker att vi inte behöver vara med.”

(folkbildningsföreträdare)

Dialog och delaktighet i processen

I kulturplanen beskrivs i ett särskilt avsnitt processen med att ta fram planen. Regionens kultur- och fritidsförvaltning har genomfört olika öppna aktiviteter. Vid det ”kulturting” som inledde processen var både folkhögskolan och fyra studieförbund representerade, tillsammans med en rad andra kulturaktörer. Även allmänheten bjöds in till kulturtinget. Man har även genomfört ett antal så kallade kulturfrukostar, som beskrivs som öppna dialogforum.

I arbetet med kulturplanen har dialogmöten skett med kulturinstitutionerna, men för civilsamhället anges i planen att ”dialog har skett i den mån organisationerna, föreningslivet och de ideella krafterna har medverkat på kulturting och kulturfrukostar samt i övriga kontakter med kulturkonsulenter och kultur- och fritidsförvaltningen”.

Detta sätt att utforma dialogen skiljer sig från processen inför den förra kulturplanen, då man genomförde flera möten med olika kulturaktörer.

”I den här processen ville vi inte ha så många enskilda möten på kammaren där olika organisationer sitter och beskriver sina verksamheter, vill bli omnämnda och ha med det ena och det andra.”

(regionföreträdare)

Folkbildningsföreträdarna uppfattar inte kulturtinget och kulturfrukostarna som en regelrätt dialog, utan mer som ett allmänt idé- och tankeutbyte kring kulturverksamheten på Gotland.

De efterlyser en diskussion som tar sin utgångspunkt i det som är studieförbundens och folkhögskolans nuvarande roll i kulturlivet på Gotland. I stället har de bjudits in till sammanhang där en mängd andra aktörer har varit med, vilket de inte är nöjda med.

”Att bjuda in till ett kulturting är jättekul och trevligt. Men ett sådant forum är bättre för enskilda kulturutövare och för allmänheten. Jag hade önskat att de bjudit in samtliga studieförbund till en diskussionsdag. Då hade vi fått möjlighet att lyfta fram folkbildningens kulturarbete som en del i kulturplanen. Det hade varit oerhört bra om de hade kunnat göra så.”

(folkbildningsföreträdare)

Både folkhögskolan och studieförbunden har en omfattande kulturverksamhet. De samverkar också med en rad aktörer – offentliga kulturinstitutioner, ideella föreningar, enskilda kulturutövare etcetera. Folkhögskolan genomför flera kurser i konstnärliga ämnen. Ändå uppfattar inte folkbildningens företrädare att de behandlas som centrala aktörer, varken i kulturplanen eller i arbetet med att ta fram planen.

Från folkhögskolan uppges att de har ett starkt stöd från regionens gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltning, den förvaltning i regionen som ansvarar för folkhögskolan. Skolan ”konkurrerar” därmed inte om de ekonomiska medel som kultursamverkansmodellen omfattar. Uppfattningen, både från företrädare för studieförbund och folkhögskolan, är att kultur- och fritidsförvaltningen inte heller på ett tillfredsställande sätt involverat olika aktörer och förvaltningar i arbetet med kulturplanen.

”Hur blir samtalet och dialogen relevant när vi har så olika förutsättningar? Det innebär inte att vi inte gör kultur eller samverkar om kultur. Men vi har inte hittat den optimala samtalsformen.”

(folkbildningsföreträdare)

Förslaget till kulturplan har varit publicerat på regionens webbplats och även remissbehandlats.

Varken studieförbunden eller folkhögskolan har dock inkommit med några yttranden. I intervjuerna, både med region- och folkbildningsföreträdare, uttrycks viss självkritik vad gäller den process som ledde fram till kulturplanen:

”Vi träffas regelbundet, men har inte diskuterat vår roll i kulturplanen. ... Vi är väldigt få på våra arbetsplatser, det är svårt att hitta tiden att samverka.”

(folkbildningsföreträdare)

”Vi tycker att det i och med kulturting och kulturfrukostar har funnits möjligheter att lämna synpunkter. Men det är klart... det finns säkert övrigt att önska när det gäller dialogen.”

(regionföreträdare)

Några sammanfattande kommentarer

Begreppen folkbildning och studieförbund förekommer endast på några få ställen i Region Gotlands kulturplan. Detta ligger i linje med de val som regionen har gjort, genom att i huvudsak låta planen gälla de områden inom kulturlivet som omfattas av kultursamverkansmodellen.

Region Gotland har valt att i anslutning till arbetet med kulturplanen begränsa dialogen med folkbildningens organisationer till öppna forum genom så kallade kulturting och kulturfrukostar. Under processen har inte regionen haft några enskilda överläggningar med representanter för bildningsförbundet, folkhögskolan eller studieförbunden. Detta har varit en uttalad strategi.

Folkbildningens organisationer uttrycker missnöje med den bristfälliga dialogen, liksom med folkbildningens frånvaro i kulturplanen. De uppfattar sig som marginaliserade och osynliggjorda i processen med att ta fram kulturplanen.

Norrbotten

Norrbottens län omfattar 14 kommuner. Länet har 249 000 invånare. I Norrbotten ansvarar landstinget för arbetet med den regionala kulturplanen. Landstingsfullmäktige antar planen och kulturfrågorna handläggs av ”Division kultur och utbildning”.

Folkbildningens organisationer i Norrbotten

I Norrbotten har samtliga tio statsbidragsberättigade studieförbund verksamhet. I länet finns sju folkhögskolor, samtliga så kallade rörelsefolkhögskolor.

I Norrbottens Bildningsförbund är studieförbunden och länets sju folkhögskolor medlemmar. Bildningsförbundet har ingen anställd personal efter en omorganisering för ett antal år sedan. Verksamheten leds av en styrelse och det operativa arbetet genomförs främst inom ramen för styrelseledamöternas ordinarie arbete hos någon av medlemsorganisationerna.

Norrbottens kulturplan

Hösten 2013 beslutades om en ny kulturplan för Norrbotten. Planen gäller år 2014-2016 och är den andra planen som görs i regionen inom kultursamverkansmodellen. Den första planen gjordes för år 2011-2013, och där har även årliga kompletteringar gjorts för år 2012 och 2013.

Kulturplanen för år 2014-2016 beskrivs som en ”masterplan” som behandlar kulturområdet i stort. Planen tar avstamp i de nationella kulturpolitiska målen och landstingets vision för Norrbotten.

Landstinget har valt att dela upp planen i två huvuddelar, en som utgår från regionens sex kulturpolitiska målområden, och därefter en del som behandlar ett antal kulturområden. Detta sätt att strukturera planen innebär att en del insatser nämns på två ställen, men också en möjlighet för läsaren att få en bild av kulturverksamhetens utveckling i relation till regionens egna mål – och inte enbart i förhållande till de områden som har

definierats inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Bilden av folkbildningen i kulturplanen

Folkbildningen har inget eget avsnitt i kulturplanen. Däremot är både civilsamhället i stort och folkbildningsorganisationerna integrerade i flera av kulturplanens delar. Det gäller främst i mål 1 av regionens sex egna kulturpolitiska mål. Detta första mål lyder:

”Genom en stabilare infrastruktur utveckla tillgänglighet och delaktighet till kultur inom alla områden i hela Norrbotten.”

I anslutning till detta mål presenteras en kultursyn och en idé om tillgänglighet som utgår från ett centrum – periferiperspektiv, inte enbart tolkat som att centrum ska söka upp och erbjuda kultur till periferin, utan även att periferin – lokalsamhället och dess invånare – ”deltar på så lika villkor som möjligt i det kulturella samtalet och de kulturella uttrycken”.

Detta leder fram till ett resonemang om den dubbla infrastrukturen, ”där den offentliga infrastruktur som institutionerna representerar behöver samspela med *civilsamhällets infrastruktur*, det vill säga det nät av organisationer, föreningar och ideella intressen som i så hög grad bär upp kulturlivet.” Vidare konstateras att det är viktigt att skapa förutsättningar för att civilsamhället ska kunna spela denna roll i det lokala kulturlivet.

Avsnittet som beskriver mål 1 innefattar en bred genomgång av civilsamhället i Norrbotten, där folkbildningsorganisationernas betydelse uppmärksammas. Här nämns bland annat att studieförbund och folkhögskolor gemensamt är den största civilsamhälleliga aktören på kulturområdet samt att folkbildning verkar i skärningspunkten ”mellan det professionella kulturlivet och amatörkultur, mellan utbildning och bildning, mellan civilsamhälle och offentlig verksamhet, mellan idéburen sektor och statlig

styrning, samt mellan olika generationer och kulturer”. Folkhögskolor och studieförbund framställs som en central del av den kulturella infrastrukturen i Norrbotten.

Varje målområde avslutas med ett antal åtgärder för år 2014-2016. Här anges att civilsamhällets betydelse och möjligheter ska synliggöras tydligare under perioden.

Under mål 5 som handlar om att de nationella minoriteterna ska ges en starkare ställning lyfts folkhögskolorna fram, särskilt Sverigefinska folkhögskolan i Haparanda och Tornedalens folkhögskola i Övertorneå.

Studieförbunden och folkhögskolorna nämns även på andra ställen i kulturplanen. Många av de avsnitt som beskriver olika kulturområden inleds med rubriken ”infrastruktur” och här nämns studieförbund och/eller folkhögskolor bland annat inom områdena musik, dans, bild och form samt litteratur. Även olika verksamheter där studieförbund och folkhögskolor är inblandade lyfts fram. Studieförbundens betydelse för musiklivet beskrivs under en egen rubrik. Här nämns bland annat deras betydelse vad gäller lokaler, speltillfällen och inspelningsmöjligheter.

I kulturplanen konstateras att man jämfört med förra planen nu har ägnat civilsamhällets roll i kulturlivet större uppmärksamhet. Detta bekräftas av både representanter för landstinget och för folkbildningen – även om det också framhålls att en del återstår att göra.

”Det är mycket bättre nu jämfört med den förra planen. Från olika delar av civilsamhället har vi tryckt på så att de ska lyfta in oss i planen.”
(folkbildningsföreträdare)

”Det har skett mycket förändringar. Det är tydligt att Norrbottens Bildningsförbund har tagit nya tag när det gäller att aktivera sig.”
(regionföreträdare)

Dialog och delaktighet i processen

I kulturplanens avslutning redovisas processen för planens framtagande. Här betonas den dialog som genomförts med olika parter. Civilsamhället och folkbildningen nämns som viktiga aktörer.

”Processen är stabil och allt fler deltar. I denna kulturplans framtagande har delaktigheten varit omfattande...”

Denna bild bekräftas av Norrbottens Bildningsförbund. I samband med att planen arbetades fram bildades på initiativ av landstinget 13 arbetsgrupper med representanter för olika samhällssektorer. I flera av dessa grupper har folkbildningsorganisationer varit representerade. En av arbetsgrupperna handlade om civilsamhället.

”Man hade startat arbetsgruppen för civilsamhället redan innan... men det fungerade nog inte så bra. Jag fick möjlighet att ta över ordförandeskapet. I början var det ganska rörigt, jag fick liksom börja i en uppförsbacke.”
(folkbildningsföreträdare)

Ett problem med arbetsgruppen var att det inte utgick någon ersättning till dem som deltog, vilket gjorde det svårt för många representanter för det ideella civilsamhället att delta. Arbetsgruppen har träffats vid tre tillfällen och det har förts diskussioner om hur civilsamhället ska behandlas i kulturplanen. Ordföranden har haft en framträdande roll:

”Jag har skrivit underlaget till den text om civilsamhället som finns i kulturplanen. Innan jag skickade in den stämde jag av med arbetsgruppen och med bildningsförbundet, så det har funnits möjlighet att ge synpunkter.”
(folkbildningsföreträdare)

Även från regionens sida är man positiv till hur dialogen har utvecklats. Att det handlar mycket om personlig kompetens och ”rätt person på rätt plats” är uppenbart.

”Vi har löpande kontakt med bildningsförbundet. Det är ju så att en representant för bildningsförbundet var min medskrivare. Hon kom med synpunkter och skrev ihop olika saker.”
(regionföreträdare)

Vad som framkommer i intervjuerna är alltså att det funnits ett nära samarbetet mellan region och bildningsförbund, inte enbart i form av dialog, utan även i det operativa arbetet med att ta fram underlag till planen. Bildningsförbundet fick även en formell förfrågan att yttra sig över förslaget i sin helhet, vilket de också gjorde.

Från både bildningsförbundets och regionens sida nämner man även de lokala dialoger i kommunerna som har varit en del i arbetet med att ta fram kulturplanen. I dessa sammanhang har studieförbunden bjudits in och även deltagit vid flera tillfällen. En svårighet som lyfts fram – både när det gäller lokal dialog och möjligheterna för folkbildningen att vara en aktiv kraft i det lokala kulturlivet – är studieförbundens minskande närvaro i kommunerna.

”Jag har en fundering om vad som händer nu när det blir allt färre lokalkontor ... om man ska vara uppriktig så innebär det här en nedmontering av möjligheterna till lokal förankring. Studieförbunden är oerhört viktiga för det lokala kulturlivet, men det står helt klart att de har svårigheter.”
(regionföreträdare)

Sammanfattande kommentarer

Folkbildningen har inget eget avsnitt i Kulturplan för Norrbotten, men behandlas ändå i olika delar, framför allt i avsnittet om civilsamhället.

I kulturplanen är studieförbunden mer framträdande än folkhögskolorna, även folkhögskolorna ges relativt stort utrymme, jämfört med i flera av de andra planer som ingår i denna kartläggning.

Det är uppenbart att det skett en utveckling i Norrbotten där folkbildningen flyttat fram

positionerna i arbete med kulturplanen. De har deltagit aktivt i processen med att arbeta fram planen. Utvecklingen är en följd av bildningsförbundets ambition att spela en mer aktiv roll i arbetet med kulturplanen. En viktig komponent i sammanhanget är säkert det engagemang och den kompetens som en representant för bildningsförbundet har bidragit med i processen, något som också värdesatts av regionen.

Västra Götaland

Västra Götalandsregionens huvuduppgifter är hälso- och sjukvård, utveckling och tillväxt samt kollektivtrafik. Regionfullmäktige utses i allmänna val. I regionen finns en politiskt tillsatt kulturnämnd och ett kultursekretariat som ansvarar för att regionens kulturpolitik genomförs i praktiken. Regionfullmäktige antar kulturplanerna.

Inom regionen samarbetar de 49 kommunerna i fyra kommunalförbund, Fyrbodals, Göteborgsregionen, Sjuhärad och Skaraborg. Västra Götaland har 1 600 000 invånare.

Folkbildningens organisationer i Västra Götaland

Samtliga tio statsbidragsberättigade studieförbund bedriver verksamhet i Västra Götaland. I regionen finns 20 folkhögskolor, varav sju har regionen som huvudman.

Samtliga folkhögskolor och studieförbund är medlemmar i Västra Götalands Bildningsförbund. Övriga medlemmar är Kultur i Väst (kulturförvaltningen inom Västra Götalandsregionen) samt Sisu Idrottsutbildarna.

Inom Västra Götalands Bildningsförbund finns en folkhögskoledelegation och en studieförbundsdelegation som arbetar med frågor som specifikt rör någon av dessa två delar av folkbildningen. Arbetet inom respektive delegation leds av tjänstemän anställda av bildningsförbundet.

Västra Götalands Bildningsförbund bildades i slutet av nittioalet i samband med att Västra Götalandsregionen formades. Redan från början enades medlemmarna om att bildningsförbundet skulle vara folkbildningsorganisationernas gemensamma plattform i regionen, med starkt fokus på att bevaka folkbildningens intressen i den nya regionala organisation som utvecklades.

Västra Götalands kulturplan

Den senaste kulturplanen för Västra Götaland gäller år 2013-2015. Det är den andra plan som regionen antar inom ramen för kultursamverkansmodellen. Den första gällde år 2011-2012.

Västra Götalands kulturplan speglar hela det kulturpolitiska fältet i regionen. Planen anger den kulturpolitiska riktningen, men det betonas att det är ett stort antal aktörer som bidrar till att utveckla kulturlivet i regionen – kommuner, kulturinstitutioner, myndigheter, civilsamhälle, näringsliv etcetera.

Kulturplanen inleds med ett antal kulturpolitiska utgångspunkter (nationella kulturpolitiska mål, regionens vision etcetera) för att därefter beskriva fyra kulturpolitiska fält:

- folkbildning
- kulturarv
- konstutveckling
- medier

Därefter följer ett antal kulturpolitiskt betydelsefulla områden som regionen har valt att uppmärksamma inom ramen för särskilda handlingsprogram, exempelvis ”Rätt att vara med”, ”Natur- och kulturturism” samt ”Maritimt och industriellt kulturarv”.

De kulturpolitiska fälten och handlingsprogrammen är en utgångspunkt för de två avsnitt som dominerar planen: ”Strategiska områden” och ”Konst- och kulturområden”.

”Strategiska områden” fokuserar främst på ett vidgat deltagande i kulturen, där flera olika målgrupper och arenor lyfts fram. Dessutom framhålls kapacitetsutveckling, nyskapande, nyttjande av teknik och ökad internationalisering. ”Konst- och kulturområden” tar upp de områden som ingår i kultursamverkansmodellen och som ligger till grund för statens fördelning av kulturmedel.

Utöver detta innehåller planen även avsnitt om bland annat dialoger och nätverk, tvärssektoriell samverkan, kulturen i andra politikområden samt ett antal utvecklingsområden.

Bilden av folkbildningen i kulturplanen

Jämfört med den tidigare kulturplanen i Västra Götaland har folkbildningen i planen för år 2013-2015 fått större utrymme. Den första planen ”underlag till regional kulturplan år 2011-2012” antogs år 2010 och beskrivs som ett första steg i den nya kultursamverkansmodellen.

I nu gällande plan är ”Folkbildning” det första av fyra kulturpolitiska fält som beskrivs i planens inledande del. Avsnittet är relativt kortfattat (cirka en tredjedels sida) och inleds med att slå fast att

”det viktigaste samhällsuppdraget för folkbildningen är att genom bildningsarbetet stärka demokratin och garantera mångfalden i samhället”.

Vidare framhålls att folkbildningen är en mötesplats för olika verksamhetstyper och samhällsgrupper. Avsnittet behandlar inte folkbildningen som enbart kulturaktör, utan beskriver att ”mångfalden är folkbildningens styrka”.

”Ett vidgat deltagande” är ett av fem strategiska områden som beskrivs i planen. Här finns ett delavsnitt med rubriken ”Folkbildning”. Även detta avsnitt tar ett bredare grepp på folkbildningen än att enbart beskriva studieförbund och folkhögskolor som viktiga kulturaktörer. Deras roll som nav i det lokala

kulturlivet uppmärksammas visserligen, liksom deras betydelse för kulturellt skapande – som arrangörer, för ökat deltagandet i kulturlivet och som arbetsgivare för kulturarbetare. Merparten av avsnittet ägnas dock åt en bredare beskrivning av folkbildningens roll i samhället. Här framhålls bland annat folkbildningens förmåga att bryta utanförskap genom insatser som får människor att växa och utvecklas: *”att finnas där behoven är som störst, att ge uppmärksamhet åt dem som har minst, är viktiga uppgifter för folkbildningen”.*

Folkhögskolorna och studieförbunden ges lika stort utrymme i detta avsnitt och särskilt betonas folkhögskolornas roll som alternativ väg till utbildning, inte minst för dem som misslyckats i den ordinarie skolan.

Den betydelse som folkbildningen har för det lokala föreningslivet påtalas: *”Genom studieförbunden och folkhögskolorna skapas lokala resurscentra för civilsamhället. Särskilt viktigt är det att stödja resurssvaga områden eller områden med svagt föreningsliv.”*

Till kulturplanens strategiska områden kopplas samlade insatser för år 2013-2015. För folkbildningens del anges följande punkter:

- *”samarbetet med de professionella kulturinstitutionerna ska stärkas,*
- *tillsammans med kommunerna diskutera folkbildningens lokala finansiering och utvärdera effekterna,*
- *Västra Götalandsregionen ska i samverkan med Västra Götalands bildningsförbund, studieförbund/folkhögskolor utforma geografiskt spridda mötesplatser mellan politik, tjänstemän och idéburen sektor, samt*
- *kulturnämnden arbetar under år 2013 fram en folkbildningspolitisk inriktning.”*

Utöver detta förekommer folkhögskolor och studieförbund på en del andra ställen i kulturplanen. Agnesbergs folkhögskola nämns exempelvis som den enda romska folkhögskolan och i handlingsprogrammet nämns

folkbildningens roll i det livslånga lärandet. Även civilsamhälle och föreningsliv lyfts fram i en del avsnitt i planen.

Västra Götalands Bildningsförbund har haft en tydlig ambition att folkbildningen ska ta större plats i kulturplanen än tidigare, vilket också skett.

”Vi var först och främst angelägna om att folkbildningen skulle ta plats, få utrymme. I den nya planen är vi också ett av fyra fält. Då har man ju lyckats. Så långt...”

(folkbildningsföreträdare)

Dialog och delaktighet i processen

Västra Götalands Bildningsförbund beskriver sig som en väl etablerad samverkanspart till regionen. Det är ett sedan länge prioriterat område för bildningsförbundet att bevaka, samverka med och agera gentemot regionen i olika frågor. Det gäller även i arbetet med kulturplanen.

I de inledande delarna av kulturplanen beskrivs i ett särskilt avsnitt, ”Dialoger och nätverk” en modell med kontinuerliga samråd och dialoger kring olika områden i planen. Bland annat beskrivs hur samtliga utförare (den term som används i regionen för att beskriva operativa kulturaktörer) bjudits in till seminarier och samråd.

”Bildningsförbundet är centralt. Det är en naturlig samarbetspart för oss.”

(regionföreträdare)

Från bildningsförbundet bekräftas det breda samrådsförfarande som beskrivs i kulturplanens inledning:

”Under hela arbetets gång bjöd man in till olika sittningar. Jag måste säga att något så demokratiskt som den här processen vet jag inte om jag har varit med om tidigare.”

(folkbildningsföreträdare)

Bildningsförbundet beskriver en situation där man sedan länge har utarbetat kontakter, både med

regionens tjänstemän och med vissa nyckelpersoner inom den politiska sfären. Successivt har man etablerat sig som en kompetent samverkansaktör. Det förekommer även direkta kontakter mellan region och enskilda studieförbund och folkhögskolor, men den samlade bilden är att det är bildningsförbundet som representerar folkbildningen.

En av de punkter som tas upp i kulturplanen handlar om att regionens kulturnämnd ska anta en folkbildningspolitisk inriktning. Även här pågår samråd mellan regionen och bildningsförbundet.

”Jag tror att detta är ganska unikt. Det visar att man från politiskt håll anser att folkbildningen är viktig, men att de vill ha något att luta sig emot när de stödjer oss.”

(folkbildningsföreträdare)

Från bildningsförbundet betonas dock att det inte är fråga om någon överenskommelse, utan ett politiskt dokument som regionen ”äger” – men där folkbildningen medverkar i processen.

Det krävs både resurser och kompetens från folkbildningens sida för att kunna spela en aktiv roll i regionens olika organ. Det gäller även det arbete som tar vid när kulturplanen väl är antagen. Planen är en viktig ”riktningsvisare” och från bildningsförbundet menar man att det är en stor utmaning för studieförbund och folkhögskolor att med planen i ryggen finnas med i olika sammanhang, inte minst i kommunerna. Då gäller det både att hävda folkbildningens intressen och att vara proaktiva när det gäller konkreta insatser som har stöd i planen. Vid sidan om de reguljära regionala bidragen till studieförbund och folkhögskolor finns möjligheter att få del av medel för olika satsningar, givet att man ”visar framfötterna”.

”Den som vill något och har bra idéer, har också möjligheter.”

(folkbildningsföreträdare)

Sammanfattande kommentarer

Västra Götalands kulturplan för år 2013-2015 speglar hela det kulturpolitiska fältet i regionen. I planen behandlas folkbildningen under två egna rubriker – dels som ett av fyra kulturpolitiska fält, dels som ett strategiskt område.

I kulturplanen ställs höga förväntningar på folkhögskolor och studieförbund. Det gäller inte enbart på det kulturella området. I kulturplanen ges folkbildningen en bredare beskrivning, jämfört med andra planer i kartläggningen. Det gäller exempelvis folkbildningens insatser inom utbildningsområdet och i rollen som nav för det

lokala civilsamhället. Studieförbund och folkhögskolor ges i Västra Götalands kulturplan ungefär lika stort utrymme.

Västra Götalands Bildningsförbund bedriver sedan länge en aktiv dialog med regionen i olika frågor. Man betraktas – och uppfattar sig själva – som folkbildningens samlade företrädare gentemot regionen. Man har deltagit aktivt i den dialogprocess som skett i samband med arbetet med kulturplanen och beskriver den som ”demokratisk”.

Analys och diskussion

I det här avsnittet diskuteras kartläggningens huvudfrågeställningar, i ljuset av utvecklingen i de fem regionerna. Även några andra aspekter med kopplingar till frågan om folkbildning och regionala kulturplaner som uppmärksammas under arbetet behandlas.

Kulturplanerna – övergripande synpunkter

Regionernas företrädare och flertalet folkbildningsföreträdare uttrycker sig i allmänt positiva ordalag om kultursamverkansmodellen. Framför allt uppskattas möjligheten att ta ett helhetsgrepp om kulturfrågorna i en region, en ambition som även återspeglas i planerna.

De sju områden som anges i förordningen dominerar visserligen i kulturplanerna, men de kompletteras med delar som relaterar till regionala mål, fokusområden och prioriteringar. Några regioner uppger att de har haft diskussioner om planernas struktur, utifrån en önskan att hitta ett nytt upplägg, där det inte ses som självklart att utgå från olika konstformsformer (film, teater, musik etcetera).

”Arbetet med en kulturplan är komplicerat. Vår plan är rätt så traditionellt indelad efter konstformer. Vi funderade om vi i stället skulle utgå från regionens kulturpolitiska prioriteringar ... men vi gick tillbaka till den traditionella indelningen i alla fall. Men diskussionen kommer att fortsätta.”

(regionföreträdare)

”På ett sätt är de här områdena som staten har angivit en brist som låser oss lite. Men vi måste ju fullgöra vårt uppdrag.”

(regionföreträdare)

Ytterligare en positiv aspekt med kultursamverkansmodellen är att kulturfrågorna får en högre politisk status i regionerna genom att fördelningen av det statliga kulturstödet kopplas till regionerna. Förhoppningen är att det ska leda till ökad politisk kompetens på kulturområdet.

”I och med att det kommer mer pengar till kulturen regionalt så kommer det att bli högre status att sitta i kulturnämnden, och därmed bättre politiker.”

(folkbildningsföreträdare)

”Det har varit väldigt positivt. Fler politiker har lärt sig mer om kultur. Fler kan kultur och diskuterar kultur ... Kulturfrågor hamnar oftare på agendan.”

(regionföreträdare)

Några kritiska reflektioner kring kultursamverkansmodellen görs också. Här finns några kommentarer, både från region- och folkbildningsföreträdare, som uppmärksammar att arbetet med kulturplanerna tar mycket tid och resurser i anspråk. Kopplat till detta uttrycks från båda håll en viss skepsis till kulturplanernas höga ambitionsnivå, kommentarer på temat att ”vägen från ord till handling ibland är lång”. Dessa kommentarer utmynnar hos flera av folkbildningsföreträdarna i ett resonemang om den

bristfälliga kopplingen mellan mål/ambitionsnivåer och resurser i kulturplanerna.

En företrädare för folkbildningen pekar på risken med ökad politisk detaljstyrning av kulturen när besluten flyttas närmare ”utförarna” – vilket på sikt kan hota det fria kulturlivet.

Ingen av de intervjuade uttrycker sig entydigt positivt eller negativt om kultursamverkansmodellen. Ofta förs ett sammansatt resonemang om fördelar och nackdelar med modellen, där det för de allra flesta ändå utmynnar i slutsatsen att fördelarna överväger nackdelarna.

Bilden av folkbildningen i planerna

En av frågorna i denna kartläggning var hur folkbildningen behandlas och beskrivs i de regionala kulturplanerna samt vilka förväntningar som ställs på studieförbund och folkhögskolor i planerna.

Folkbildningen finns med i samtliga fem kulturplaner, även om en av planerna – Gotlands – endast nämner folkbildningens organisationer vid några få tillfällen. I tre av planerna har folkbildningen egna avsnitt. Jämfört med de första kulturplanerna kan man konstatera att folkbildningen har större utrymme i nu gällande planer. Fortfarande dominerar dock planerna av de områden som staten föreskriver i kultursamverkansmodellen, och här är det främst de regionala kulturinstitutionerna som står i centrum.

Hur behandlas då folkbildningen? Går det att se några mönster?

Merparten av texterna som berör folkbildningen har en allmänt hållen karaktär. Studieförbundens och folkhögskolornas roll och uppgifter i samhället presenteras, ofta i form av generaliserande och övergripande beskrivningar, ibland med tydlig koppling till statens fyra syften med stödet till folkbildningen.

I en del planer finns dock ambitioner att fördjupa resonemangen om folkbildningen som kulturaktör och även att bredda perspektivet på folkbildningen till andra samhällsområden (arbetsmarknad, utbildning, civilsamhälle etcetera). I dessa sammanhang ges mer utvecklade beskrivningar av och förväntningar på studieförbund och i någon mån på folkhögskolor.

Folkbildningens roll som en central del av infrastrukturen i det lokala kulturlivet lyfts fram i flera planer. Studieförbunden är ”möjliggörare” som fungerar som kulturarrangörer, tillhandahåller lokaler, instrument etcetera. Kopplingen till amatörkulturen betonas i några fall, och särskilt vad gäller musikutövning. Till ”infrastrukturrollen” kan också räknas den koppling som på flera håll görs mellan folkbildningen, främst studieförbunden, och det lokala föreningslivet.

I de mer generella skrivningarna om folkbildningen lyfts i en del fall fram den roll som studieförbund och folkhögskolor har för utbildning och kompetensförsörjning, särskilt inom kultursektorn, men i några fall även i ett bredare perspektiv. Mer specifikt anges i planerna folkhögskolornas kulturella utbildningar.

På flera ställen i kulturplanerna ingår begreppen folkbildning och studieförbund som en del i uppräkningslistor över möjliga samarbetspartners i olika sammanhang. Det rör sig ibland om verksamheter som redan pågår, men även om tänkbara framtida satsningar.

Folkhögskolor kontra studieförbund

I kulturplanerna är folkhögskolorna mer anonyma än studieförbunden. I en del fall används samlingsbegreppet folkbildning men av sammanhanget kan man anta att det främst är studieförbund som åsyftas.

Även här har det dock skett en förändring jämfört med de tidigare planerna, så till vida att folkhögskolorna nu är mer framträdande. Från

regionalt håll uttrycks dock en del självkritik när det gäller folkhögskolornas roll i arbetet med kulturplanerna.

”Vi har ju samarbetet med folkhögskolorna när det gäller kompetensplattformar och vi har som sagt ambitionen att utveckla dialogen. Jag vet inte riktigt hur det kommer att bli, de är ju ganska många... Kanske kommer vi att koncentrera oss på de skolor som har konstnärliga utbildningar.”
(regionföreträdare)

Från folkbildningens sida bekräftas studieförbundens mer framträdande roll, men även här finns tecken på att en förändring är på gång, i takt med att kulturplanerna blir mer etablerade som centrala dokument för regionernas kulturpolitik.

”Ska vi springa på alla bollar? Nej, men vi måste förhålla oss till regionens nya roll ... Det kommer nog att bli så att vissa skolor kommer att bli mer aktiva på det här området, medan andra blir mer aktiva på andra områden.”
(folkbildningsföreträdare)

”Jag har haft svårt att hitta folkhögskolans roll i den här samverkansmodellen.”
(folkbildningsföreträdare)

I studien ”Dom har inte hört av – en studie om folkhögskolor, studieförbund och regionala kompetensplattformar” (Folkbildningsrådet, 2013), var situationen snarast motsatt. Där var det studieförbunden som hade en mer undanskymd roll.

Sannolikt speglar skillnaderna de olika verksamhetsinriktningar som finns i folkhögskolor och studieförbund.

En del kommenterar också skillnaden genom att hänvisa till kopplingar och kontaktytor med olika förvaltningar i den politiska organisationen. Kompetensplattformarna hanterades av regionernas förvaltningar med ansvar för utbildningsfrågor, som också är en naturlig

hemvist för folkhögskolorna i deras regionala kontakter. Kulturplanerna handläggs främst av regionernas kultur- och fritidsförvaltningar, där finns i många fall sedan länge upparbetade kontakter med studieförbunden.

Mål, prioriteringar och förväntningar på folkbildningen

I flera av kulturplanerna uttrycks konkreta mål, prioriterade områden eller samlade insatser som ska infrias under planperioden. Ofta är dessa mål formulerade i punktform och avslutar olika avsnitt i planerna. Det gäller även för de delar som berör folkbildningen. Dessa mål har tidigare i kartläggningen återgivits eller sammanfattats under respektive region. Vad kan man då säga om helheten?

En del av de mål/områden/insatser som lyfts fram i anslutning till folkbildningen är kopplade till frågor om resurser och organisation. I Västra Götaland ska man till exempel ”tillsammans med kommunerna diskutera folkbildningens lokala finansiering och utvärdera effekterna.” Vidare ska regionen ta fram en folkbildningspolitisk inriktning. I Skånes kulturplan vill regionen ”stimulera interkommunal samverkan mellan studieförbunden och kommunerna”.

Dessa punkter indikerar att arbetet med kulturplanerna väcker frågor om relationen mellan folkbildningsorganisationer, kommuner och regioner i ett bredare perspektiv. Ett par regionrepresentanter ger i intervjuerna uttryck för att det från kommunerna finns önskemål om ett ökat samarbete och samordning mellan kommunerna när det gäller frågor om deras relation och bidragsgivning till folkbildningen, i första hand studieförbunden.

I en del fall ställer målen i kulturplanerna förväntningar på folkbildningen inom olika områden. Det kan gälla amatörkulturen, kontakter med föreningslivet, tillgänglighet och mångfald i kulturen etcetera.

I Region Hallands kulturplan formuleras exempelvis under rubriken ”Detta vill region Halland prioritera 2014-2016” fyra punkter. En av dessa prioriteringar uttrycker: ”studieförbundens och folkhögskolornas nyckelroll när det gäller att bryta utanförskap, erbjuda människor återinträde på arbetsmarknaden och att underlätta ungas etablering i arbetslivet.”

Här formulerar alltså regionen en prioritering som gäller för studieförbund och folkhögskolor. Om det är så texten ska tolkas kan man fråga sig vilka styrmedel eller resurser regionen avser att använda för att denna prioritering ska få genomslag.

En intressant fråga i detta sammanhang berör styrning kontra självständighet inom folkbildningen. Som tidigare nämnts finansieras verksamheten i folkhögskolor och studieförbund till största del via det statliga folkbildningsanslaget. Staten har formulerat övergripande syften för stödet, medan folkhögskolor och studieförbund själva får ange mål för verksamheten. Denna frihet från statlig styrning värderas högt inom folkbildningen. I skriften Folkbildningens Vägval & Vilja (Folkbildningsrådet, 2013) sägs ”folkbildningens organisationer värna och utveckla nuvarande modell för stöd till folkbildningen”.

När det gäller kommunernas och landstingens/regionernas anslag till studieförbunden finns en rad exempel på ökad politisk styrning, så till vida att enskilda kommuner och landsting/regioner antar mer detaljerade riktlinjer för vad för slags verksamhet som ska prioriteras och även utvecklar egna bidragsfördelningsmodeller kopplade till genomförda insatser.

Också kulturplanerna uppvisar exempel på målformuleringar och prioriteringar avseende folkbildningen som är mer detaljerade än statens fyra syften. Här är dock inte målen kopplade till resursfördelning, eftersom folkbildningen inte

omfattas av de pengar som fördelas inom kultursamverkansmodellen.

En fråga inför framtiden är i vilken utsträckning kulturplanerna påverkar relationen mellan självständiga idéburna organisationer och offentlig verksamhet, och hur studieförbund och folkhögskolor förhåller sig till en utveckling som innebär ökad politisk styrning av verksamheten.

Från plan till handling – frågan om resurser...

Frågan om styrning av folkbildningen hänger samman med resurstilldelning.

För den som uppskattar kultur kan de regionala kulturplanerna till viss del framstå som en guldkantad önskelista. Ambitionsnivån är hög och många angelägna områden pekas ut i planerna.

Vad en del uppfattar som problematiskt är bristen på svar på frågan ”hur?”. Man menar att det finns ett glapp mellan de ambitioner som uttrycks i planerna och den krassa ekonomiska verklighet som många kulturaktörer befinner sig i. Inte minst gäller detta civilsamhällets organisationer och fria kulturutövare.

”Det finns ingen riktig koppling i planen mellan de förväntningar som uttrycks i planen och de resurser som finns. Om man inte kopplar resurser till planerna, då blir det liksom platt fall.”
(folkbildningsföreträdare)

”Det är mycket som ska prioriteras i planen. Men i den mån man skulle kunna göra beräkningar på vad prioriteringarna kostar så kan man snabbt konstatera att ’det här räcker inte’.”
(folkbildningsföreträdare)

Samtidigt är det viktigt att slå fast att planerna lyfter fram och identifierar angelägna kulturpolitiska utmaningar i regionerna. Kulturell verksamhet kopplas i många fall även samman med andra politikområden: hälso- och sjukvård, näringslivsutveckling, turism etcetera. Inom många områden anges angelägna framtida uppgifter som många av folkbildningens

företrädare instämmer i, men där frågan om resurser hänger i luften. Men, som några kommentarer visar, det handlar också om att vara proaktiv och visa att man har goda idéer och vill göra insatser:

”Regionen har höga förväntningar på oss. Det gör att vi måste stärka vår ideologi och vår retorik. Vi måste kunna möta upp.”

(folkbildningsföreträdare)

”Det finns stor potential att använda sig av studieförbund och folkhögskolor, men ibland önskar man att man från folkbildningens sida tog första steget.”

(regionföreträdare)

Kommentarer till hur folkbildningen framställs i kulturplanerna

Alla regioner i denna kartläggning har antagit två kulturplaner. Med undantag för en region beskriver folkbildningsföreträdarna att studieförbund och folkhögskolor finns med på ett bättre sätt i den andra planen, jämfört med den första.

”Vi från folkbildningen, och folkhögskolorna i synnerhet, har kommit med på ett mer tydligt sätt än tidigare. Det har vi gjort genom att påverka och föra fram att vi ska vara med.”

(folkbildningsföreträdare)

Ambitionen har i första hand varit att ”få med” folkbildningen, att de ska omnämnas och beskrivas i kulturplanerna. Att man finns med en egen rubrik – och alltså finns med i innehållsförteckningen – har varit betydelsefullt.

”Det är mycket bättre nu jämfört med den förra planen. Från olika delar av civilsamhället har vi tryckt på så att de ska lyfta in oss i planen.”

(folkbildningsföreträdare)

”Vi var först och främst angelägna om att folkbildningen skulle ta plats, få utrymme.”

(folkbildningsföreträdare)

Skälen till att det uppfattats som viktigt att ”få med” folkbildningen kan säkert kopplas till den karaktär av övergripande kulturpolitiska strategidokument i regionerna som planerna kommit att få, alltså något mer än ett dokument som ligger till grund för fördelning av statligt kulturstöd.

Flera kommentarer framhåller också att den höjda ambitionsnivån är en konsekvens av den undanskymda roll som folkbildningen hade i de första kulturplanerna.

Det förefaller dock inte som att det från folkbildningsorganisationernas sida hittills har funnits någon uttalad strävan att påverka den kultursyn och den allmänna kulturpolitiska inriktning planerna ger uttryck för. Ingen av folkbildningsföreträdarna ger uttryck för att detta har varit ambitionen – även om en del röster beklagar detta faktum.

”Nej, där har vi inte påverkat. Det har handlat om att få med folkbildningen som en aktör. Som en av flera aktörer på kulturområdet.”

(folkbildningsföreträdare)

”Jag tycker inte att folkbildningens grundsyn finns med. Det har vi inte riktigt kommit. Det här med att människor gör själva... Det är fortfarande mycket av den professionella kulturen om lyfts fram.”

(folkbildningsföreträdare)

”Vi står för mängder av kulturprogram varje år, men det syns inte i kulturplanen.”

(folkbildningsföreträdare)

Man kan fundera över vad denna brist på ambition när det gäller regionalt kulturpolitiskt inflytande bottenar i. Av kommentarerna att döma handlar det framför allt om brist på resurser, som försvårar en gemensam regional mobilisering och ett mer offensivt agerande.

Det går naturligtvis även att fråga sig i vilken utsträckning folkbildningsorganisationerna i

regionerna delar en gemensam kulturpolitisk syn, och i vilken utsträckning den i så fall är formulerad och förankrad.

I avsaknad av en sådan tenderar folkbildningsorganisationerna att betraktas – och kanske även betrakta sig själva – mer som ”utförare” av olika samhällsuppdrag än som idépolitiska aktörer med ambition att driva på samhällsutvecklingen i någon riktning.

Även om folkbildningen syns mer i kulturplanerna nu än tidigare är deras roll ändå jämförelsevis undanskymd. Flera ser detta som en närmast naturlig konsekvens av kultursamverkansmodellens konstruktion, de offentliga kulturinstitutionerna som ges statligt stöd får störst utrymme. Men det framhålls att detta ger en skev bild av verkligheten, utifrån den uttalade ambition som finns i många planer att spegla hela kulturlivet i en region.

”Om man ser till hela kulturlivet så sker det mesta i föreningsform, av amatörer och eget skapande ... Det skulle behöva genomsyra hela planen. Nu finns det med som högtidsord. När man sedan kommer till olika kulturområden – dans, musik, teater etc. – då finns det inte med utan då handlar det om professionella kulturutövare knutna till institutioner.”

(folkbildningsföreträdare)

”Rent kulturpolitiskt finns ett spänningsfält mellan kulturinstitutionerna och den stora mängden aktörer i civilsamhället.”

(folkbildningsföreträdare)

Att det finns kulturpolitiska skiljelinjer förnekas inte, vilket dessa röster från enskilda folkbildningsföreträdare ger uttryck för. Men det har hittills inte resulterat i något mer samlat agerande från folkbildningens sida i arbetet med de regionala kulturplanerna.

Folkbildning är mycket kultur – och mycket mer

Studieförbunden och folkhögskolorna beskriver sig själva som betydelsefulla kulturaktörer. I skriften Folkbildningens Vägval & Vilja framhålls att ”folkbildningen är Sveriges i särklass största kulturarena”.

Ingen som intervjuats i denna kartläggning har heller ifrågasatt den betydelse som studieförbund och folkhögskolor har för det regionala kulturlivet. Inte heller kulturplanerna ger någon annan bild, även om denna breda ”kulturarena” inte ägnas särskilt djupgående beskrivningar och analyser.

En fråga som emellertid väckts i några av intervjuerna är risken att folkbildningens organisationer – i synnerhet studieförbunden – ska reduceras till enbart kulturaktörer. Den omfattande kulturverksamheten och den stora ökningen av antal genomförda kulturprogram framhålls som något positivt, men det finns också baksidor.

”Det som är bekymret för folkbildningen är att kulturen bara är en del av helheten. Det är visserligen en del som växer men trots allt bara en del.”

(folkbildningsföreträdare)

”Studieförbunden har uttryckt en del kritik mot att tillhöra kulturnämnden. Det blir väldigt mycket fokus på kulturspåret inom studieförbundsverksamheten.”

(regionföreträdare)

Folkbildningen vill alltså vara en kulturaktör – men inte enbart det. I förlängningen av denna diskussion uttrycks också farhågor om att de reguljära regionala bidragen till studieförbunden ska integreras i ett mer allmänt regionalt kulturstöd. Resonemangen går ut på att om studieförbunden betraktas som ”enbart” en kulturaktör bland andra, kan de regionala bidrag som fördelas direkt till studieförbunden komma att ifrågasättas.

”När det gäller medlen... anslagen till studieförbunden... jag vågar inte riktigt ställa den frågan, för det är så många aktörer som rycker i de regionala kulturmedlen. Där ligger studieförbunden ganska pyrt till, eftersom det framför allt är institutionerna som är på tårna.”
(folkbildningsföreträdare)

”Kultursamverkansmodellen är bra i grunden. Men i framtiden kommer det att bli konkurrens om anslagen. Man ifrågasätter varför studieförbunden ska få särskilda pengar inom kulturens område. Därför är det viktigt att arbeta med opinionsbildning, och att visa att vi är mycket mer än kultur.”
(folkbildningsföreträdare)

Hittills har inte kultursamverkansmodellen inneburit några avgörande omprioriteringar i ekonomiskt avseende, vilket framgår av utvärderingar från Myndigheten för kulturanalys (2013). Men som vi tidigare konstaterat lyfter flera av planerna frågan om hur stödet till folkbildningen ska se ut i framtiden, både från ett regionalt och kommunalt perspektiv. Om detta blir fallet – och om prioriteringarna i så fall utfaller till folkbildningens fördel eller nackdel – återstår att se.

Former för samråd och dialog – en process i förändring

I riktlinjerna för kultursamverkansmodellen står det uttryckligen att de regionala kulturplanerna ska upprättas efter samråd med civilsamhället. Det är inte helt klart hur begreppet samråd ska tolkas, vilket uppenbaras när man tittar närmare på processen i de fem regionerna. Det står ändå klart att det inom samtliga fem regioner har förekommit kontakter mellan folkbildningen och regionen inom ramen för arbetet med kulturplanerna, även om det finns skillnader.

Rent allmänt finns många kontaktytor mellan folkbildningens företrädare och regionala tjänstemän/politiker. Diskussioner om

kulturplanen förekommer sannolikt både i formella och mer informella sammanhang. Regionerna är huvudmän för en del folkhögskolor, vilket skapar en naturlig kontaktyta mellan dessa två parter. Studieförbunden får reguljära bidrag från regionerna och även här förekommer regelbundna möten. Någon totalbild av alla dessa kontaktytor är omöjlig att ge inom ramen för denna kartläggning.

Hur dialogen har sett ut när det gäller kulturplanerna har tidigare beskrivits under respektive region. I samtliga regioner utom Gotland har länsbildningsförbunden varit involverade i arbetet. Det finns, återigen med Gotland som enda undantag, heller inga direkta negativa kommentarer om hur dialogen har genomförts i regionerna.

I Gotlands fall har dialogen antagit formen av ett antal öppna forum, dit folkhögskolor, studieförbund och en rad andra aktörer bjudits in. I andra regioner förekommer även sådana öppna forum, men de förefaller då vara ett komplement till dialogmöten där två parter har mötts – folkbildningsföreträdare och regionföreträdare.

”Vi har haft dialog med olika företrädare men även öppen dialog med öppna inbjudningar kring olika frågor.”
(regionföreträdare)

”Under hela arbetets gång bjöd man in hela tiden till olika eftermiddagssittningar, vi hoppade in i ett rum... olika organisationer, mängder av aktörer hela tiden... Det kunde vara dialogmöten kring något man ville fånga upp i planen. Det har varit oerhört öppet. Vi från folkbildningen har inte behövt trycka oss in på några möten.”
(folkbildningsföreträdare)

De mer formella mötena kring kulturplanen, där representanter för enskilda studieförbund/folkhögskolor och/eller länsbildningsförbundet har deltagit, har i flera fall kompletterats med att företrädare för länsbildningsförbunden haft kontakter med de

tjänstemän som har haft ansvar för olika delar i kulturplanen. Medverkan i olika arbetsgrupper och vid tillfällen då enskilda frågor i planen har diskuterats har också förekommit.

Det framkommer i kartläggningen att formerna för dialog har förändrats mellan de två första planperioderna. I ett par av regionerna är förändringen en direkt följd av att folkbildningsorganisationerna har agerat mer offensivt och på ett mer aktivt sätt än tidigare.

”Har vi blivit inbjudna eller har vi bjudit in oss själva..? Ja, det är kanske lite känsligt. Vi har blivit inbjudna officiellt, men innan dess låg vi på för att bli inbjudna.”

(folkbildningsföreträdare)

I flera regioner beskrivs också en process i positiv utveckling, där folkbildningens organisationer tar plats som en konstruktiv samverkanspart.

”Vi har utvecklat en nära kontakt, kommit närmare varandra.”

(regionföreträdare)

”Först var vi angelägna att få kontakt, att få utrymme. Allt eftersom arbetet pågått har vi sett att vi blir lyssnade på. Man ser våra synpunkter.”

(folkbildningsföreträdare)

I ett par regioner har folkbildningsföreträdare inte bara haft dialog, utan även på ett mer aktivt sätt medverkat i tillkomsten av kulturplanen.

”Jag har varit väldigt aktiv och bollat med regionen. Vi har en bra relation till tjänstemannen så det har varit ett bollande med texter.”

(folkbildningsföreträdare)

Förändringarna är alltså en följd av att man från folkbildningens sida tagit ett kliv framåt, i ett sammanhang där dialogformerna inte är definierade en gång för alla. Det är uppenbart att regionerna justerar, prövar och utvecklar nya former för samråd och dialog. Sammantaget kan detta ses som ett uttryck för att arbetet med de regionala kulturplanerna är något nytt och oprövat

– och att formerna för dialogprocessen inte heller är givna.

”Vi ska fortsätta utveckla dialogen.”

(regionföreträdare)

”Vi tycker att det finns skäl till en mer aktiv dialog inför nästa kulturplan.”

(folkbildningsföreträdare)

”Processen har inte varit så systematisk och tydlig. Jag har uppfattat att regionen varit ganska oförberedd på det här nya uppdraget. De är också lite vilsna i kontakterna med folkbildningen.”

(folkbildningsföreträdare)

Regional organisering och kapacitet

En av kartläggningens frågeställningar gäller studieförbundens och folkhögskolornas organisatoriska och institutionella strukturer i ljuset av en regionaliserad kulturpolitik och i arbetet med de regionala kulturplanerna.

På nationell nivå samverkar studieförbunden i Folkbildningsförbundet. RIO, Rörselefolkhögskolornas intresseorganisation samlar de folkrörse-, organisations-, stiftelse- och föreningsägda folkhögskolorna medan de folkhögskolor som har offentliga huvudmän samlas i Offentligägda Folkhögskolornas Intresseorganisation/ Sveriges Kommuner och Landsting (OFI).

Folkbildningsförbundet, studieförbundens intresseorganisation, har gett ut skriften Bjud upp till dans (Folkbildningsförbundet, 2012). Här beskrivs kultursamverkansmodellen och på vilket sätt studieförbunden kan bli delaktiga i arbetet med regionala kulturplaner. I skriften påtalas att studieförbundens organisering kring de regionala kulturplanerna ser olika ut i olika delar av landet.

Den bilden bekräftas i de fem regioner som denna kartläggning omfattar. Länsbildningsförbund finns i samtliga fem regioner. Som framgår av tidigare beskrivningar finns dock betydande skillnader vad

gäller deras medlemmar, uppdrag, uppbyggnad och kapacitet.

Halland och Västra Götaland är de två mest resursstarka bildningsförbunden med avseende på bemanning. I Halland finns endast två folkhögskolor, båda med regionen som huvudman, och där är bildningsförbundet främst studieförbundens företrädare. På Gotland och i Norrbotten finns inga anställda, men medan bildningsförbundet på Gotland förefaller ha svårigheter och befinna sig i en svacka har Norrbottens bildningsförbund spelat en aktiv roll i arbetet med kulturplanen, genom att förtroendevalda i bildningsförbundet lagt ner tid och kraft i samband med kulturplanens tillkomst.

I Skåne pågår en diskussion om folkbildningens regionala organisering, där mycket tyder på att studieförbund och folkhögskolor kommer att formera sig i separata regionala samarbetsorganisationer – men där man ändå söker former för att kunna agera gemensamt, där så krävs. Hur det slutgiltigt kommer att bli är i dagsläget inte klart.

Länsbildningsförbundens olikheter är i sig en följd av en rad faktorer, där bland annat regionalt stöd, medlemsuppdrag och historiska traditioner samspelar. Följande kommentarer speglar den något splittrade bild som för närvarande gäller:

”Jag har på uppdrag av studieförbunden varit väldigt aktiv på olika sätt.”
(folkbildningsföreträdare)

”Det skulle vara svårt att finansiera bildningsförbundet helt med bidrag från medlemsorganisationerna. Men vad vi skulle behöva är en mer aktiv diskussion om vad bildningsförbundets uppgift ska vara.”
(folkbildningsföreträdare)

”Vi är den gemensamma plattformen för folkbildningen i regionen.”
(folkbildningsföreträdare)

”Bildningsförbundet har idag inga personalresurser utan en arbetande styrelse. Det gör att vi måste välja: vad ska vi satsa på? För oss är det viktigt att finnas med i de strategiska sammanhangen, där vi verkligen kan påverka. Vi kan inte springa på allt.”
(folkbildningsföreträdare)

Det finns givetvis mängder av kontaktytor mellan olika folkbildningsaktörer, där även frågor som rör kultursamverkansmodellen med stor sannolikhet diskuteras och ett idéutbyte sker. Däremot finns ingen formaliserad central koordinering och samordning vad gäller länsbildningsförbundens arbete med de regionala kulturplanerna.

Konsekvenserna av att det saknas en nationell strategi, i kombination med vitt skilda förutsättningar, har lett fram till stora skillnader när det gäller hur man från folkbildningens sida involverar sig i arbetet med kulturplanerna.

Från regionernas sida uttrycks olika förväntningar vad gäller kontakterna med folkbildningen. På en del håll ses bildningsförbunden som de självklara företrädarna för den samlade folkbildningen. Men en del röster betonar vikten av att regionerna även ska få tillfälle att möta företrädare för enskilda folkbildningsaktörer – de som står närmast den operativa verksamheten.

”Vi kommer aldrig att kunna prata med endast en representant för alla studieförbunden. Jag skulle inte vilja det heller, för då tappar man mycket kunskap.”
(regionföreträdare)

En sak är dock uppenbar utifrån de kommentarer som görs. Ska man lyckas etablera sig som en aktiv part när regionens kulturpolitik formas, så krävs det resurser i form av tid och kunskap. Det är svårt för enskilda studieförbund och folkhögskolor att på egen hand bedriva ett omfattande påverkansarbete gentemot olika offentliga organ. För mindre folkhögskolor och studieförbund är resurserna begränsade och det är

svårt att avsätta tid till att delta i alltför många möten utanför den egna organisationen. De regionala kulturplanerna är ju inte heller det enda sammanhang där dialog och påverkan kan bedrivas.

Det är lätt att se paralleller mellan denna kartläggning och Folkbildningsrådets tidigare studie om regionala kompetensplattformar. Även i det fallet pekades folkbildningens regionala organisering och kapacitet ut som en viktig faktor för att stärka folkbildningens position.

Mer resurser till länsbildningsförbunden efterlyses också av flera folkbildningsföreträdare. Frågan är om man från de enskilda folkbildningsorganisationernas sida är beredda att avsätta egna medel för att åstadkomma ett mer kraftfullt gemensamt agerande i regionala sammanhang, där kulturplaner och kompetensplattformar är två aktuella exempel.

Man kan naturligtvis även tänka sig ökade nationella samlade insatser från folkbildningens organisationer för att möta utvecklingen i regionerna. I denna kartläggning är det dock ingen som spontant efterlyser ökad nationell samordning eller några övergripande riktlinjer för folkbildningens regionala organisering och agerande.

Det man sammanfattningsvis kan konstatera är att frågan om folkbildningens roll i arbetet med regionala kulturplaner till sist handlar om vilka ambitioner man har och vad man vill uppnå. Den här kartläggningen visar att åsikterna på denna punkt varierar, även om det ändå är tydligt att folkbildningen vill vara med – men att förutsättningarna och strategin för hur detta ska ske skiftar.

Referenslista

Folkbildningsförbundet (2012). *Bjud upp till dans!* (pdf på www.studieforbunden.se).

Folkbildningsrådet, www.folkbildning.se.

Folkbildningsrådet (2013). *"Dom har inte hört av sig" – en studie om folkhögskolor, studieförbund och regionala kompetensplattformar.*

Folkbildningsrådet (2013). *Folkbildningens Vägval & Vilja.*

Myndigheten för kulturanalys (2012). *Kultursamverkansmodellen – en första utvärdering, rapport 2012:1.*

Myndigheten för kulturanalys (2013). *Kultursamverkansmodellen – styrning och bidragsfördelning, rapport 2013:2.*

Norrbottnens Läns Landsting (2011). *Kulturplan för Norrbotten 2012-2013.*

Norrbottnens Läns Landsting (2013). *Kulturplan för Norrbotten 2014-2016.*

Region Gotland (2010). *Regional kulturplan 2011-2013, Region Gotland.*

Region Gotland (2013). *Kulturplan 2014-2016 Region Gotland.*

Region Halland (2010). *Hallands kulturplan 2011-2013.*

Region Halland (2013). *Hallands kulturplan 2014-2016.*

Region Skåne (2010). *Regional kulturplan för Skåne 2011-2012.*

Region Skåne (2012). *Regional kulturplan för Skåne 2013-2015.*

SFS 1991:977 *Förordning om statsbidrag till folkbildningen.*

SFS 2010:2012 *Förordning om fördelning av vissa statsbidrag till regional Kulturverksamhet.*

Västra Götalandsregionen (2010). *Underlag till regional kulturplan 2011-2012.*

Västra Götalandsregionen (2012). *Västra Götalands kulturplan 2013-2015.*

Folkbildningsrådet

Box 38074, 100 64 Stockholm

Tel: 08-412 48 00, fax 08-21 88 26

fbr@folkbildning.se

www.folkbildning.se

[facebook.com/folkbildning](https://www.facebook.com/folkbildning)

twitter.com/folkbildning